

**Zasady oceniania z przedmiotu
wiedza o społeczeństwie na poziomie
podstawowym i rozszerzonym
w III Liceum Ogólnokształcącym
w Łomży**
(dla liceum czteroletniego)

obowiązują od roku szkolnego 2019/2020

PODSTAWA PRAWNA :

1. Art. 3a ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty.
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych.
3. Statut III Liceum Ogólnokształcącego w Łomży.

I. ZASADY OGÓLNE:

- 1.Nauczyciel na początku każdego roku szkolnego informuje uczniów o wymaganiach edukacyjnych wynikających z realizowanego przez siebie programu nauczania oraz przedstawia uczniom zasady oceniania.
- 2.Nauczyciel informuje uczniów o sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów.
- 3.Oceny klasyfikacyjne ustala się w terminach i skali określonej w zasadach oceniania obowiązujących w III Liceum Ogólnokształcącym.
- 4.Na ocenę śródroczną i roczną z wiedzy o społeczeństwie składa się wiedza merytoryczna, posługiwanie się terminologią właściwą przedmiotowi, umiejętność uzasadniania, argumentowania, sposób rozwiązywania problemów, kreatywność, umiejętność komunikowania, jasność, precyzyjność wypowiedzi i wykorzystywanie wiedzy w nowych sytuacjach poznawczych.
5. O ocenie śródrocznej i końcowo rocznej decyduje średnia ważona ocen oraz terminowe wywiązywanie się uczniów z wykonywania wymaganych prac w semestrze.

II. ZASADY OCENIANIA BIEŻĄCEGO:

1. Prace pisemne:

- zadania domowe w formie dłuższej wypowiedzi – referatu, opisu, notatki, wypracowania, albo w formie odpowiedzi na postawione pytania.
- brak zgłoszenia nieodrobionej pracy domowej odkryty przez nauczyciela w czasie lekcji skutkuje oceną niedostateczną wpisaną do dziennika.
- wyznaczone przez nauczyciela prace podlegają ocenie.

- przy ocenie pisemnej pracy domowej uwzględnia się: zgodność z tematem pracy, poprawność merytoryczną, zawartość rzeczową, wkład pracy ucznia, kreatywność, spójność językową oraz poprawność ortograficzną.

2. Kartkówki:

- dotyczą materiału z ostatnich trzech lekcji bieżących.
- nie są przez nauczyciela zapowiadane wcześniej i zastępują odpowiedzi ustne uczniów;
- kartkówka może obejmować również materiał będący przedmiotem pracy domowej.
- zgłoszenie nieprzygotowania do lekcji, nie zwalnia ucznia z pisania zapowiedzianej kartkówki;
- ocena uzyskana z kartkówki nie podlega poprawie
- punktacja jest ustalana dla każdej pracy – przyjmując za 100% ilość wszystkich punktów oceny wystawiane są następująco:

0 – 29% niedostateczny

30 – 50% dopuszczający

51 – 74% dostateczny

75 – 94% dobry

95 – 100% bardzo dobry

3. Sprawdziany:

- uczeń powinien być zapoznany z kryteriami stosowanymi przy ocenie danego sprawdzianu
  - w przypadku nieobecności nauczyciela w dniu zapowiedzianego sprawdzianu lub uzasadnionej nieobecności klasy, termin zostanie uzgodniony ponownie, ale nie obowiązuje wtedy konieczność tygodniowego wyprzedzenia
  - termin podania wyników sprawdzianu nie powinien przekraczać dwóch ty-godni od czasu jego przeprowadzenia, termin ten może ulec wydłużeniu
- w przypadku realizacji sprawdzianów pisemnych jednocześnie w kilku oddziałach
- w przypadku nieobecności ucznia na sprawdzianie obowiązują zasady zapisane w Statucie III LO w Łomży.

Przeliczanie punktów ze sprawdzianu na stopnie szkolne:

ocena skala 1- 6

niedostateczny 0 – 29 %

dopuszczający 30 – 50 %

dostateczny 51 - 74 %

dobry 75 – 94 %

bardzo dobry 95- 98 %

celujący 99-100 %

4. Wypowiedź ustna:

- ocenie podlega: zawartość merytoryczna wypowiedzi, w tym posługiwanie się terminologią przedmiotową, kompozycja logiczna i spójność rozwiązania, umiejętność uzasadniania i argumentowania, formułowania myśli, wyrażania sądów i opinii, jasność i precyzyjność wypowiedzi, poprawność językowa
- wypowiedź ustna ucznia na lekcji dotyczy zawsze materiału programowego z trzech ostatnich lekcji bieżących
- ocena z odpowiedzi ustnej ucznia nie podlega poprawie

5. Aktywność ucznia na lekcji:

- uczeń ma obowiązek aktywnie uczestniczyć w lekcjach i angażować się we wszelkie czynności edukacyjne podejmowane na zajęciach przedmiotowych;
- aktywność uczniów będzie oceniana na bieżąco, za poprawną wypowiedź na lekcji uczeń otrzymuje plus
- za 5 plusów – bdb,
- za 4 plusy – db,
- za 3 plusy – dst

6. Praca w grupach

Przy ocenianiu brane jest pod uwagę:

- zaangażowanie członków grupy w prezentację (od 0 do 5 pkt)
- sposób prezentowania rezultatów pracy grupy (od 0 do 5 pkt)
- wykorzystanie pomocy (od 0 do 5 pkt)
- przestrzeganie ustalonych przez nauczyciela i uczniów reguł prezentacji (od 0 do 5 pkt).

Uzbierane 20 punktów to 100 % - dalsza punktacja tak jak przy kartkówkach.

7. Prace dodatkowe

1. Uczeń może podjąć się:

- opracowania ciekawych materiałów na zajęcia
- przygotowania referatów, albumów, gazetki, prac długoterminowych itp.

2. Prace są oceniane według kryteriów:

- wyczerpanie tematu (od 0 do 5 pkt) -
- estetyka wykonania (od 0 do 5 pkt) -
- atrakcyjność formy (od 0 do 5 pkt)
- poprawność terminologii i kultura wypowiedzi (od 0 do 5 pkt)

Uzbierane 20 punktów to 100 % - dalsza punktacja tak jak przy kartkówkach

8. Nieprzygotowanie do lekcji:

- uczeń ma prawo do zgłoszenia nieprzygotowania **jeden raz** w semestrze
- zgłoszenie nieprzygotowania obejmuje nie tylko brak opanowania wiadomości z ostatnich trzech lekcji, ale również brak zadania domowego (bez względu na jego formę, to znaczy w formie pisemnej lub prezentacji ustnej), oraz brak wymaganych pomocy naukowych (podręcznik, zeszyt przedmiotowy lub inne wymagane na dane zajęcia pomoce na przykład mapy, artykuły prasowe i inne)
- nieprzygotowanie do lekcji należy zgłaszać na początku zajęć lekcyjnych
- w przypadku, kiedy uczeń nie jest przygotowany do zajęć, a nie zgłosił tego faktu, otrzymuje ocenę niedostateczną
- w dzienniku lekcyjnym nieprzygotowanie ucznia odnotowuje się literą N

9. Zeszyt przedmiotowy:

- uczeń ma obowiązek posiadania zeszytu przedmiotowego na każdej lekcji i prowadzenia go systematycznie
- nauczyciel może dokonać kontroli zeszytu przedmiotowego ucznia w każdym czasie

10. Poprawianie prac klasowych

Uczeń ma prawo poprawić jedną, dowolnie wybraną przez siebie, klasówkę. Poprawa następuje w terminie wyznaczonym przez nauczyciela. Niższa z ocen nie jest brana pod uwagę przy liczeniu

11. Formy informowania uczniów o ich bieżących osiągnięciach edukacyjnych.

Nauczyciel:

- a. po przeprowadzonej lekcji ustnie przekazuje informacje o tym, co uczniowie już wiedzą, a co wymaga jeszcze uzupełnienia i zadaje wykonanie dodatkowych zadań, różnicując je w zależności od indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów
- b. po sprawdzeniu prac pisemnych analizuje je wraz z uczniami, wskazuje co uczniowie zrobili dobrze, co jeszcze muszą poprawić i ukierunkowuje pracę tak, aby osiągnęli lepsze efekty w następnej pracy pisemnej
- c. po odpowiedzi ustnej ucznia określa jej dobrą część i te elementy, które wymagają uzupełnienia oraz daje wskazówki mające na celu poprawić efektywność pracy
- d. przekazuje na prośbę ucznia, szczegółowe informacje dotyczące osiągnięć edukacyjnych na indywidualnych spotkaniach, których terminy są ustalane każdorazowo według potrzeb uczniów.

12. Poprawianie oceny końcowej.

Procedura poprawy oceny jest zgodna ze Statutem III LO w Łomży

Wymagania na stopnie szkolne z zakresu wiedzy o społeczeństwie

Ocena dopuszczająca:

Uczeń:

- spełnia wymagania konieczne
- potrafi wykonać większość zadań praktycznych (np. wyszukać potrzebną informację, przygotować prostą prezentację), dodatkowo nie sprawia mu kłopotu stosowanie posiadanej wiedzy do jej opisu
- Uczeń sam nie przejawia nadmiernej aktywności, ale wykonuje większość zadań zleconych przez nauczyciela.

Ocena dostateczna:

Uczeń:

- spełnia wymagania konieczne a ponadto dokonuje selekcji i porównania poznanych zjawisk
- nie tylko potrafi opisowo przedstawiać posiadaną wiedzę, ale stosuje bardziej skomplikowane operacje umysłowe, takie jak: porównywanie i rozpoznawanie faktów, wyciąganie prostych wniosków. Ponadto wypełnia według wzoru druki urzędowe
- wykazuje się przeciętną aktywnością, bierze jednak udział w projektach klasowych i sumiennie wykonuje przydzielone mu zadania.

Ocena dobra:

Uczeń:

- spełnia wymagania podstawowe, a ponadto wykazuje zainteresowanie omawianą na zajęciach problematyką
- potrafi przygotować pisma o charakterze oficjalnym, wychodzące poza schematyczne wzory a ponadto potrafi analitycznie i syntetycznie wykorzystywać posiadaną wiedzę
- przejawia dużą aktywność, często inicjuje różne przedsięwzięcia, a ponadto podejmuje się działań wykraczających poza zaangażowanie klasy, do której przynależy.

Ocena bardzo dobra:

Uczeń:

- spełnia wymagania rozszerzające, a ponadto umie ocenić otaczającą go rzeczywistość społeczno-polityczną zgodnie z przyjętymi kryteriami.
- nie tylko poprawnie wykorzystuje zdobytą wiedzę do przeprowadzenia pogłębionych analiz i syntez, ale potrafi formułować dojrzałe oceny, dobrze argumentować swoje racje i celnie ripostować podczas dyskusji lub debaty.
- wykazuje się dojrzałą postawą obywatelską, jest bardzo aktywny na różnych polach działalności społecznej, przy czym jego aktywność wykracza poza ramy szkoły, do której uczęszcza.

Ocena celująca:

Uczeń:

- spełnia wymagania rozszerzające, a ponadto wykazuje szczególne zainteresowanie przedmiotem
- osiągnął bardzo wysoki poziom rozwoju intelektualnego, co przejawia się między innymi w próbach samodzielnej interpretacji skomplikowanych problemów społecznych, politycznych lub prawnych

-jest ponad przeciętnie aktywnym zaangażowany w akcje społeczne i proobywatelskie, często przyjmuje rolę lidera społecznego.

Wymagania szczegółowe – klasa I zakres podstawowy

Dział I- Człowiek i społeczeństwo

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- podaje przykłady form życia społecznego;
- podaje przykłady potrzeb człowieka;
- podaje przykłady wartości i norm społecznych.
- podaje przykłady grup społecznych; w tym grup społecznych, do których przynależy.
- podaje przykłady ról społecznych; w tym ról społecznych, które pełni;
- rozpoznaje postawy konformistyczne;
- podaje przykłady postaw pozytywnych i negatywnych społecznie.
- wymienia podstawowe elementy pojęcia *socjalizacja*;
- rozpoznaje przykłady działań/sytuacje sprzyjające procesowi socjalizacji;
- podaje przykłady osób i instytucji mających wpływ na proces socjalizacji.
- podaje przykłady zadań wykonywanych przez rodzinę;
- podaje przykłady praw i obowiązków poszczególnych członków rodziny;
- podaje przykłady problemów związanych z funkcjonowaniem rodziny we współczesnej Polsce.
- podaje przykłady stereotypów;
- rozpoznaje przykłady stygmatyzacji;
- podaje przykłady funkcjonujących w społeczeństwie polskim podziałów na *swoich i obcych*.
- rozpoznaje postawy tolerancji i nietolerancji;
- podaje przykłady nierównego traktowania *Innych*;
- podaje przykłady sytuacji konfliktowych;
- wymienia podstawowe sposoby rozwiązywania sporów
- podaje przykłady różnych typów społeczeństw;
- wymienia cechy współczesnego społeczeństwa [otwarte, informacyjne, konsumpcyjne, masowe].

Ocena dostateczna

Uczeń potrafi to, co na ocenę dopuszczającą oraz:

- rozpoznaje podstawowe formy życia społecznego: grupa społeczna, zbiorowość, społeczność, społeczeństwo;
- podaje przykłady potrzeb człowieka wyższego i niższego rzędu;
- wymienia wartości, którymi kieruje się w życiu;
- stosuje, np. do opisu sytuacji pojęcia: wartości, światopogląd;
- podaje przykłady zwyczajów, praw czy instytucji, za pomocą których sprawowana jest kontrola społeczna;
- wymienia podstawowe zasady życia społecznego;
- odczytuje z prostych źródeł informacji [tekst narracyjny i normatywny, wykres, tabela, plakat] wartości afirmowane w polskim społeczeństwie.
- rozpoznaje podstawowe rodzaje grup społecznych.
- rozpoznaje przykłady postaw i zachowań charakterystycznych dla wybranych ról społecznych, np. rodzica, ucznia;
- wymienia cechy grup społecznych;
- rozpoznaje czynniki ułatwiające i utrudniające funkcjonowanie w grupie;
- rozpoznaje podstawowe postawy jednostki wobec nacisku grupy;

- charakteryzuje podstawowe postawy jednostki wobec nacisku grupy.
- wymienia skutki procesu socjalizacji;
- wymienia grupy społeczne mające główny wpływ na proces socjalizacji;
- odróżnia socjalizację pierwotną od socjalizacji wtórnej;
- wymienia osoby i instytucje mające wpływ na socjalizację pierwotną i wtórą;
- wyjaśnia pojęcie: *resocjalizacja*.
- wymienia cechy rodziny jako grupy społecznej;
- wymienia funkcje rodziny i podaje przykłady ich realizacji;
- rozpoznaje różne typy rodzin funkcjonujące we współczesnym społeczeństwie polskim;
- rozpoznaje podstawowe modele funkcjonowania rodziny i typy współczesnych rodzin;
- wymienia podstawowe problemy funkcjonowania rodziny we współczesnej Polsce;
- odczytuj podstawowe dane statystyczne dotyczące funkcjonowania rodziny we współczesnym świecie.
- wymienia podstawowe cechy stereotypu;
- podaje przykład *pozytywnych* i *negatywnych* stereotypów;
- wymienia konsekwencje upowszechniania się stereotypów;
- wymienia podstawowe przejawy funkcjonowania podziałów na *swoich* i *obcych*;
- wymienia podstawowe przyczyny i skutki funkcjonujących w społeczeństwie podziałów na *swoich* i *obcych*;
- rozpoznaje zachowania wynikające z negatywnych postaw wobec *obcych*;
- wymienia sposoby przeciwdziałania negatywnym postawom społecznym;
- odczytuj podstawowe dane statystyczne dotyczące problemu dyskryminacji, stygmatyzacji, stereotypizacji, postrzegania *swoich* i *obcych*.
- podaje podstawowe przyczyny i skutki nietolerancji;
- podaje czynniki sprzyjające i utrudniające kształtowanie postaw tolerancji;
- podaje przykłady zachowań świadczących o nietolerancji;
- rozpoznaje podstawowe postawy wobec konfliktu;
- wskazuje podstawowe różnice pomiędzy negocjacjami, mediacją i arbitrażem;
- wymienia cechy, które powinien posiadać mediator i arbiter.;
- odczytuj podstawowe dane statystyczne dotyczące postaw wobec konfliktów i zjawiska tolerancji.
- wymienia podstawowe cechy różnych typów społeczeństw;
- rozpoznaje podstawowe typy społeczeństw;
- rozpoznaje cechy współczesnego społeczeństwa postindustrialnego/informacyjnego [otwarte, informacyjne, konsumpcyjne, masowe];
- odczytuje podstawowe dane statystyczne dotyczące współczesnego społeczeństwa.

Ocena dobra

Uczeń potrafi to, co na ocenę dostateczną oraz:

- charakteryzuje podstawowe formy życia społecznego;
- wyjaśnia, kiedy zbiorowość społeczna może przekształcić się w grupę społeczną;
- podaje sposoby zaspokajania potrzeb człowieka;
- wyjaśnia pojęcie *system aksjologiczny*;
- porównuje, na podstawie źródeł, wartości afirmowane w różnych grupach/ warstwach społeczeństwa polskiego;
- wyjaśnia, odwołując się do przykładów, funkcjonowanie podstawowych zasad życia społecznego;
- porównuje różne formy sprawowania kontroli społecznej;
- wymienia konsekwencje nieprzestrzegania podstawowych zasad życia społecznego.
- ułatwiające i utrudniające funkcjonowanie w grupie;
- wymienia kryteria klasyfikacji grup społecznych;
- porównuje rodzaje więzi łączących ludzi tworzących różne grupy społeczne;
- wymienia czynniki sprzyjające spójności grup społecznych;

- wyjaśnia, dlaczego funkcjonowanie w grupach społecznych sprzyja zaspokajaniu potrzeb człowieka;
- przedstawia pozytywne i negatywne aspekty postawy konformistycznej;
- porównuje postawy i zachowania charakterystyczne dla poszczególnych ról społecznych;
- rozpoznaje konflikty wynikające z pełnienia różnych ról społecznych;
- podaje przykłady konsekwencji konfliktu ról społecznych;
- przedstawia sposoby zapobiegania powstawaniu konfliktu ról społecznych.
- wyjaśnia znaczenie procesu socjalizacji dla prawidłowego funkcjonowania człowieka w społeczeństwie;
- przedstawia skutki zaburzeń/błędów w przebiegu procesu socjalizacji;
- porównuje socjalizację pierwotną i socjalizację wtórną;
- porównuje wpływ różnych grup społecznych na proces socjalizacji;
- przedstawia instytucje i mechanizmy sprzyjające procesowi socjalizacji;
- analizuje przepisy Konstytucji RP w odniesieniu do procesu socjalizacji pierwotnej.
- omawia zasady zawierania małżeństwa w prawie polskim;
- analizuje przepisy Konstytucji RP w odniesieniu do rodziny;
- porównuje różne modele funkcjonowania rodzin i różne typy rodzin występujące we współczesnym społeczeństwie polskim;
- wymienia cechy rodziny tradycyjnej;
- przedstawia podstawowe kierunki zmian zachodzące w rodzinach europejskich na przestrzeni dziejów;
- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące funkcjonowania rodziny we współczesnym świecie.
- wyjaśnia mechanizm powstawania negatywnych zjawisk społecznych: uprzedzenie, stygmatyzacja i dyskryminacja;
- uzasadnia konieczność przeciwdziałania stygmatyzacji i stereotypizacji;
- wyjaśnia różnicę pomiędzy pojęciami: *stygmatyzacja* i *stereotypizacja*;
- wymienia przyczyny i skutki negatywnych postaw wobec *obcych*;
- analizuje różnice w sposobie postrzegania *swoich i obcych*.
- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące problemu dyskryminacji, stygmatyzacji, stereotypizacji, postrzegania *swoich i obcych*.
- wyjaśnia różnicę pomiędzy pojęciami: *tolerancja* i *akceptacja*;
- podaje sposoby ograniczania czynników wywołujących konflikty społeczne;
- porównuje [wskazuje pozytywne i negatywne aspekty] różne postawy wobec konfliktu;
- wymienia zasady prawidłowo prowadzonej negocjacji;
- uzasadnia konieczność postawy tolerancji;
- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące postaw wobec konfliktów i zjawiska tolerancji.
- porównuje różne typy społeczeństw;
- omawia wpływ przemian gospodarczych na cechy społeczeństw;
- wyjaśnia istotę cech współczesnego społeczeństwa [otwarte, informacyjne, konsumpcyjne, masowe];
- wymienia zjawiska cywilizacyjne mające wpływ na cechy współczesnego społeczeństwa postindustrialnego;
- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące współczesnego społeczeństwa.

Ocena bardzo dobra

Uczeń potrafi to, co na ocenę dobrą oraz:

- porównuje podstawowe formy życia społecznego;
- analizuje konsekwencje braku zaspokojenia podstawowych potrzeb człowieka z różnych perspektyw: np. jednostki i społeczeństwa; polityki i kultury;
- omawia czynniki sprzyjające osłabieniu społecznego systemu aksjologicznego oraz konsekwencje tego zjawiska;

- wyjaśnia mechanizmy powstawania i konsekwencje negatywnych zjawisk społecznych, np. *znieczulicy*.
- wymienia problemy związane z klasyfikacją grup społecznych;
- na wybranych przykładach analizuje wpływ różnorodnych czynników na spójność grup społecznych;
- wyjaśnia mechanizmy powstawania konfliktu ról społecznych;
- wyjaśnia konsekwencje wynikające z konfliktu ról społecznych;
- dostrzega zmienność i ciągłość w postrzeganiu ról społecznych;
- ocenia [z różnych perspektyw] sposoby zapobiegania powstawaniu konfliktu ról społecznych;
- przedstawia konsekwencje postawy konformistycznej i nonkonformistycznej dla jednostki i społeczeństwa;
- przygotowuje i prezentuje argumenty w dyskusji: *Współczesna młodzież – karierowicze czy buntownicy?*
- przedstawia zależności pomiędzy procesem socjalizacji a poszczególnymi fazami rozwojowymi dziecka/człowieka;
- wymienia zjawiska cywilizacyjne mające wpływ na proces socjalizacji we współczesnym społeczeństwie polskim;
- omawia wpływ agresji na przebieg procesu socjalizacji.
- przedstawia wpływ procesów cywilizacyjnych na funkcjonowanie rodzin we współczesnym świecie;
- przedstawia pozytywne i negatywne aspekty odchodzenia od tradycyjnego modelu funkcjonowania rodziny;
- analizuje wybrane problemy funkcjonowania rodziny we współczesnej Polsce [przyczyny, przejawy, skutki].
- ocenia, z różnych perspektyw, wybrane kampanie społeczne dotyczące przeciwdziałania negatywnym postawom społecznym;
- analizuje przykłady negatywnych postaw wobec *obcych*, stygmatyzacji i stereotypizacji występujących w społeczeństwie polskim [przyczyny, przejawy, skutki].
- buduje argumenty i kontrargumenty w sporach dotyczących tolerancji;
- uzasadnia dobór sposobu rozwiązywania konfliktu w zależności od rodzaju/cech konfliktu i uczestniczących w nim stron.
- przedstawia szanse, zagrożenia i wyzwania stojące przed współczesnym społeczeństwem postindustrialnym;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat współczesnego społeczeństwa postindustrialnego.

Ocena celująca

Uczeń potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą oraz:

- wyjaśnia różnice w postrzeganiu postaw i zachowań charakterystycznych dla różnych ról społecznych w odmiennych kręgach cywilizacyjnych oraz dawniej i dzisiaj;
- opracowuje i analizuje ankiety dotyczące, np. funkcjonowania człowieka w różnych formach życia społecznego, poziomu zaspokojenia podstawowych potrzeb człowieka i konsekwencji z tym związanych; społecznie akceptowanych wartości .
- przygotowuje i przeprowadza na forum społeczności klasowej/szkolnej dyskusję na zaproponowany temat, dotyczący funkcjonowania współczesnej młodzieży w grupach społecznych i pełnionych przez nią ról społecznych.
- przygotowuje prezentację dotyczącą trudności socjalizacyjnych występujących w społeczeństwie nowoczesnym, np. współczesnym społeczeństwie polskim;
- analizuje przykłady niepowodzeń socjalizacyjnych [przyczyny, skutki].
- przygotowuje i przeprowadza forum społeczności klasowej/szkolnej debatę/dyskusję dotyczącą, np. problemu *kryzysu współczesnej rodziny*;
- przygotowuje ankietę, oraz wizualizuje i analizuje jej wyniki, dotyczącą, np.

poglądów rówieśników na temat typów oraz funkcji rodziny we współczesnym świecie.

- przygotowuje i przeprowadza na forum społeczności klasowej/szkolnej, kampanię społeczną na rzecz przeciwdziałania wybranym, negatywnym postawom wobec *obcych*
- gromadzi, analizuje i prezentuje informacje dotyczące negatywnych postaw wobec *obcych* we współczesnej Polsce, w tym stereotypizacji i stygmatyzacji.
- stosuje/analizuje/ przedstawia metody kreatywnego rozwiązywania problemów, np. sytuacji konfliktowych, w sytuacjach nietypowych;
- przygotowuje i przeprowadza, forum społeczności klasowej/szkolnej, kampanię społeczną na rzecz tolerancji.
- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, debatę/dyskusję dotyczącą szans, zagrożeń i wyzwań stojących przed współczesnymi społeczeństwami postindustrialnymi / współczesną młodzieżą;
- gromadzi, prezentuje i analizuje informacje na temat wybranych współczesnych społeczeństw:
  - zbieracko-łowieckich,
  - nomadycznych,
  - rolniczych.

Dział II – Aktywność obywatelska

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- wymienia podstawowe rodzaje organizacji trzeciego sektora życia publicznego [fundacja i stowarzyszenie];
- podaje przykłady stowarzyszeń i fundacji o zasięgu ogólnopolskim;
- rozpoznaje podstawowe cechy społeczeństwa obywatelskiego.
- wymienia główne religie współczesnego świata
- wymienia główne religie i wyznania we współczesnej Polsce;
- podaje podstawowe informacje definiujące pozycję Kościoła rzymskokatolickiego we współczesnej Polsce.
- wymienia partie polityczne posiadające swoją reprezentację w Sejmie RP;
- podaje główny cel istnienia partii politycznych;
- wymienia główne cechy demokratycznych partii politycznych.
- rozpoznaje elementy kampanii wyborczej;
- odczytuje podstawowe informacje wynikające z badania opinii publicznej [tabele, wykresy].
- wymienia główne środki masowego przekazu we współczesnym świecie;
- wymienia główne funkcje środków masowego przekazu we współczesnym świecie;
- wymienia cechy wybranego środka masowego przekazu.
- odróżnia opinie od faktów w prostym przekazie medialnym;
- wymienia elementy przekazu medialnego;
- wymienia najważniejsze zasady bezpiecznego korzystania z mediów.
- rozpoznaje/podaje przykłady korupcji;
- podaje przykłady, innych niż korupcja , patologii w życiu publicznym;
- wymienia wybrane sposoby przeciwdziałania patologiom życia publicznego.

Ocena dostateczna

Uczeń potrafi to, co na ocenę dopuszczającą oraz:

- wymienia podstawowe cechy organizacji trzeciego sektora;
- omawia podstawowe cechy społeczeństwa obywatelskiego;
- wymienia formy społecznego wsparcia dla organizacji pożytku publicznego;
- odczytuje podstawowe dane statystyczne dotyczące funkcjonowania organizacji trzeciego sektora i funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego.
- wyjaśnia znaczenie pojęć: *ateizm, kult*;

- wymienia główne kościoły i związki wyznaniowe w Polsce;
- odczytuje podstawowe dane statystyczne dotyczące znaczenia religii / form religijności wśród mieszkańców Polski.
- wymienia główne funkcje partii politycznych w państwach demokratycznych;
- wymienia główne źródła finansowania partii politycznych w Polsce;
- omawia pozycję poszczególnych partii politycznych w świetle ostatnich wyborów parlamentarnych w Polsce.
- wymienia główne cele i cechy kampanii wyborczej;
- wymienia główne formy przekazu i środki perswazji wykorzystywane w kampaniach wyborczych;
- wymienia główne cechy skutecznych haseł wyborczych;
- wymienia funkcje badań opinii publicznej dotyczących życia politycznego.
- wymienia cechy współczesnych środków masowego przekazu;
- analizuje przepisy Konstytucji RP odnoszące się do swobody wyrażania poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji;
- wyjaśnia znaczenie pojęcia *czwarta władza*;
- wyjaśnia, na czym polega zasada *niezależności mediów*;
- wymienia główne zasady etyczne dotyczące mediów i dziennikarzy;
- odczytuje podstawowe dane statystyczne dotyczące roli środków masowego przekazu.
- wyodrębnia poszczególne elementy przekazu medialnego;
- porównuje informacje na ten sam temat zawarte w różnych, prostych przekazach medialnych;
- wyjaśnia pojęcie *trolling*;
- wymienia zasady sprawdzania rzetelności przekazu medialnego;
- wymienia techniki medialnej perswazji i manipulacji.
- wymienia rodzaje korupcji;
- wymienia czynniki sprzyjające korupcji;
- wyjaśnia znaczenie pojęć: *nepotyzm, klientelizm, przestępczość zorganizowana, demagogia, populizm, hejt*;
- przedstawia sposoby przeciwdziałania patologiom życia publicznego.

Ocena dobra

Uczeń potrafi to, co na ocenę dostateczną oraz:

- odszukuje i prezentuje informacje na temat funkcjonowania wybranej organizacji trzeciego sektora;
- porównuje sposób zakładania i funkcjonowania fundacji i stowarzyszenia w Polsce;
- wymienia cechy charakterystyczne organizacji pożytku publicznego;
- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące organizacji trzeciego sektora i funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego.
- omawia podstawy prawne wolności religii i sumienia w Polsce;
- wyjaśnia znaczenie pojęcia: *agnostyk*;
- wyjaśnia różnicę pomiędzy pojęciami: *religia* i *wyznanie*;
- wymienia główne ośrodki kultu właściwe dla największych kościołów i związków wyznaniowych w Polsce;
- analizuje przepisy Konstytucji RP odnoszące się do relacji państwa i kościołów/związków wyznaniowych;
- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące znaczenia religii / form religijności wśród mieszkańców Polski.
- wyjaśnia główne funkcje i formy aktywności partii politycznych;
- wyjaśnia źródła podziału i cechy współczesnych partii lewicowych, centrowych i prawicowych;
- analizuje cechy, programy, pozycję głównych partii politycznych obecnych na polskiej scenie politycznej;

- porównuje partię polityczną z organizacją pozarządową;
- analizuje przepisy Konstytucji RP odnoszące się do zasad funkcjonowania partii politycznych;
- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące funkcjonowania partii politycznych w Polsce / we współczesnych społeczeństwach demokratycznych.
- wyjaśnia mechanizm działania *społecznego dowodu słuszności*;
- analizuje sposób przeprowadzania badania opinii publicznej;
- wyjaśnia rolę internetu we współczesnych kampaniach wyborczych;
- analizuje wybrane elementy kampanii wyborczej, w tym hasła wyborcze i memy internetowe, pod kątem skuteczności, atrakcyjności i zgodności z programem partii politycznej;
- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące kampanii wyborczych i sondaży przedwyborczych;
- porównuje wyniki sondaży przedwyborczych z wynikami wyborów;
- podaje przykłady nieetycznego wykorzystania mediów społecznościowych w kampaniach wyborczych.
- uzasadnia konieczność niezależności mediów w państwie demokratycznym;
- wyjaśnia, na czym polega zjawisko *mediatyzacji polityki i polityzacji mediów*;
- wyjaśnia pojęcie *indoktrynacja*;
- wymienia najpopularniejsze tytuły prasowe, domeny internetowe, stacje telewizyjne i radiowe we współczesnej Polsce;
- przedstawia rolę mediów społecznościowych;
- dostrzega przypadki nieetycznego zachowania mediów i dziennikarzy;
- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące roli i sposobu funkcjonowania środków masowego przekazu.
- wyjaśnia różnicę pomiędzy perswazją a manipulacją;
- analizuje różnorodne przekazy medialne pod kątem zastosowanych środków perswazji i manipulacji;
- wymienia przyczyny i skutki fake newsów, oraz komunikatów niepełnych i nierzetelnych w mediach.
- uzasadnia konieczność przeciwdziałania zjawisku korupcji i innym rodzajom patologii w życiu publicznym;
- wyjaśnia przyczyny i podaje skutki patologii w życiu publicznym;
- rozpoznaje przypadki patologii w życiu publicznym;
- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące patologii w życiu publicznym.

Ocena bardzo dobra

Uczeń potrafi to, co na ocenę dobrą oraz:

- analizuje znaczenie funkcjonowania organizacji trzeciego sektora życia publicznego dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego;
- wyjaśnia znaczenie społeczeństwa obywatelskiego dla prawidłowego funkcjonowania demokracji we współczesnych państwach, w tym w Polsce;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat, np. roli organizacji pozarządowych we współczesnym świecie; kondycji społeczeństwa obywatelskiego we współczesnej Polsce.
- różnicuje kościoły i związki wyznaniowe w Polsce zgodnie z prawną podstawą ich funkcjonowania;
- określa pozycję prawną Kościoła katolickiego w Polsce [konkordat].
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat sposobów finansowania partii politycznych w Polsce;
- dokonuje krytycznej analizy współczesnych podziałów politycznych w Polsce.
- porównuje strategie wybranych partii politycznych w ostatnich kampaniach wyborczych;

- analizuje wpływ sondaży przedwyborczych na wynik kampanii wyborczej/wynik wyborów;
- wyjaśnia przyczyny różnic pomiędzy wynikami uzyskanymi przez poszczególne ugrupowania polityczne w wyborach a sondażach przedwyborczych.
- wyjaśnia, z czego wynika i jakie ma konsekwencje zjawisko *mediatyzacji polityki i polityzacji mediów*;
- omawia zjawisko cenzury i walki z cenzurą w czasach PRL-u;
- wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki nieetycznego zachowania mediów i dziennikarzy;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat, np. *kryzysu dziennikarstwa we współczesnym świecie/Polsce*.
- przeprowadza krytyczną analizę wybranego przekazu medialnego;
- uzasadnia konieczność walki z nierzetelnością przekazów medialnych.
- wyjaśnia różnicę pomiędzy demagogią a populizmem;
- analizuje wybrane rozwiązania prawne pod kątem ich etyczności i skuteczności w walce z patologiami życia publicznego;

Ocena celująca

Uczeń potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą oraz:

- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, kampanię społeczną na rzecz popularyzacji wybranej organizacji pozarządowej;
- aktywnie działa w jednej z organizacji pozarządowych;
- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, debatę/dyskusję dotyczącą, np. roli organizacji pozarządowych we współczesnym świecie; kondycji społeczeństwa obywatelskiego we współczesnej Polsce.
- przygotowuje i przedstawia prezentację dotyczącą wybranego kościoła/ związku wyznaniowego w Polsce.
- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, debatę/dyskusję dotyczącą, np. sposobów finansowania partii politycznych w Polsce.
- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, debatę/dyskusję dotyczącą, np. zasad, które powinny być przestrzegane w kampaniach wyborczych w państwie demokratycznym;
- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, badanie opinii publicznej dotyczące, np. preferencji politycznych młodych wyborców.
- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, debatę/dyskusję dotyczącą, np. *kryzysu dziennikarstwa we współczesnym świecie/Polsce*;
- porównuje wybrane środki masowego przekazu, np. tytuły prasowe, media społecznościowe, stacje radiowe i telewizyjne [sposób finansowania, odbiorcy, program, prezentowane postawy i wartości].
- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, kampanię społeczną na rzecz świadomego korzystania z mediów.
- przygotowuje prezentację multimedialną na temat jednego z ruchów społecznych, działających dawniej lub współcześnie, wyrażających sprzeciw wobec patologii w życiu publicznym;
- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, kampanię społeczną na rzecz konieczności przeciwdziałania patologiom życia publicznego.

Dział III – Organy władzy publicznej w Polsce.

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- podaje przykłady spraw regulowanych przez prawo konstytucyjne;
- podaje przykłady konstytucyjnych zasad ustroju RP.
- podaje przykłady form uczestnictwa obywateli w rządzeniu państwem;
- podaje przykłady form demokracji bezpośredniej;

- podaje przykłady organów władzy w Polsce powoływanych w drodze wyborów bezpośrednich,
- wymienia konstytucyjne zasady wyborcze.
- wymienia główną funkcję Sejmu i Senatu RP;
- określa czas trwania kadencji i liczbę członków Sejmu i Senatu RP;
- wymienia podstawowe prawa i zadania posłów i senatorów.
- podaje imię i nazwisko aktualnego Prezydenta RP;
- określa czas trwania kadencji Prezydenta RP;
- wymienia główne zasady wyboru Prezydenta RP;
- wymienia przykładowe zadania Prezydenta RP.
- podaje imię i nazwisko aktualnego Prezesa Rady Ministrów RP;
- wymienia główne zasady powoływania Rady Ministrów RP;
- wymienia przykładowe zadania Rady Ministrów RP.
- podaje przykłady działań organów władzy sądowniczej;
- wymienia organy władzy sądowniczej w Polsce;
- podaje przykłady konstytucyjnych zasad działania sądów w Polsce.
- wymienia główne organy strzegące praworządności w Polsce;
- wymienia główne zadanie Trybunału Konstytucyjnego;
- wymienia główne zadanie prokuratora;
- podaje przykłady spraw, z którymi może się zwrócić do Rzecznika Praw Obywatelskich.
- wymienia szczeble samorządu terytorialnego w Polsce;
- wymienia przykładowe zadania gminy;
- określa przynależność miejscowości, w której mieszka do poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego;
- wymienia organy władzy samorządu terytorialnego w gminie.

Ocena dostateczna

Uczeń potrafi to, co na ocenę dopuszczającą oraz:

- podaje datę uchwalenia obowiązującej Konstytucji RP;
- wyjaśnia pojęcie *preambuła*;
- wyjaśnia, czym Konstytucja różni się od innych źródeł powszechnie obowiązującego prawa w Polsce;
- wyjaśnia znaczenie zasady: suwerenności /zwierzchnictwa narodu; republikańskiej formy rządu, demokratycznego państwa prawnego i trójpodziału władzy;
- wyjaśnia różnicę pomiędzy demokracją bezpośrednią a pośrednią;
- wyjaśnia pojęcie: partycypacja obywatelska;
- podaje przykłady referendów ogólnokrajowych w Polsce po 1989 roku;
- określa, w jakich sprawach może być przeprowadzone referendum ogólnokrajowe i referendum lokalne w Polsce;
- odczytuje podstawowe dane statystyczne dotyczące poziomu partycypacji obywatelskiej we współczesnej Polsce;
- wymienia konstytucyjne zasady wyborcze;
- wyjaśnia znaczenie konstytucyjnych zasad wyborczych;
- podaje główne zasady wyborów do Sejmu i Senatu RP.
- wymienia główne kompetencje/funkcje Sejmu i Senatu RP;
- wymienia główne zasady funkcjonowania parlamentu w Polsce;
- wyjaśnia, jaka jest struktura Zgromadzenia Narodowego;
- wymienia zasady określające większość zwykłą, bezwzględną, kwalifikowaną;
- wymienia podmioty decydujące o skróceniu kadencji Sejmu RP;
- wyjaśnia pojęcia: *mandat poselski/senatorski, kadencja, klub i koło poselskie, immunitet, kworum*;
- wymienia główne organy Sejmu i Senatu RP;
- odczytuje podstawowe dane statystyczne dotyczące, np. oceny pracy Sejmu i Senatu RP.

- wymienia główne funkcje / kompetencje Prezydenta RP;
- wymienia główne zasady wyboru Prezydenta RP;
- wymienia Prezydentów RP od 1989 roku;
- odczytuje podstawowe dane statystyczne dotyczące, np. oceny działalności Prezydenta RP.
- wymienia kompetencje Rady Ministrów RP;
- omawia skład Rady Ministrów RP;
- omawia zasady powoływania Rady Ministrów;
- wyjaśnia pojęcie *koalicja rządowa*;
- wymienia podstawowe obszary działania rządu;
- wyjaśnia, jaką rolę pełnią wojewodowie;
- wyjaśnia pojęcie *szużba cywilna*;
- odczytuje podstawowe dane statystyczne dotyczące, np. oceny działalności Rady Ministrów w Polsce.
- przedstawia strukturę sądów powszechnych i administracyjnych w Polsce;
- przedstawia główne zadania sądów powszechnych i administracyjnych w Polsce;
- wymienia konstytucyjne zasady działania sądów w Polsce;
- wyjaśnia zasadę niezależności sądów i niezawisłości sędziów;
- wymienia główne zadania Sądu Najwyższego;
- odczytuje podstawowe dane statystyczne dotyczące, np. oceny funkcjonowania władzy sędziowskiej w Polsce.
- wymienia główne zadania Najwyższej Izby Kontroli;
- wymienia konstytucyjne zadania Trybunału Stanu i Trybunału Konstytucyjnego;
- wymienia główne organy i zadania prokuratury;
- wymienia główne zadania Instytutu Pamięi Narodowej,
- wymienia główne zadania Rzecznika Praw Obywatelskich;
- odczytuje podstawowe dane statystyczne dotyczące, np. oceny stanu praworządności w Polsce.
- wymienia rodzaje zadań samorządu terytorialnego;
- wymienia główne źródła dochodów samorządu terytorialnego;
- wymienia i omawia zadania organów stanowiących i wykonawczych w gminie;
- odczytuje podstawowe dane statystyczne dotyczące, np. oceny funkcjonowania samorządu terytorialnego w Polsce;

Ocena dobra

Uczeń potrafi to, co na ocenę dostateczną oraz:

- posługuje się nazwami poszczególnych części jednostki redakcyjnej tekstu Konstytucji;
- wyjaśnia znaczenie poszczególnych konstytucyjnych zasad ustroju RP;
- analizuje treść preambuły Konstytucji RP;
- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące Konstytucji RP.
- określa główne zasady przeprowadzania referendum ogólnokrajowych i lokalnych w Polsce;
- analizuje przepisy Konstytucji RP i ustaw dotyczące zasad przeprowadzania:
  - referendum ogólnokrajowego i referendum lokalnego w Polsce,
  - wyborów do Senatu i Sejmu RP;
  - wyborów do organów samorządu terytorialnego;
- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące:
  - poziomu partycypacji obywatelskiej we współczesnej Polsce,
  - wyborów do Sejmu i Senatu RP;
  - wyborów do organów samorządu terytorialnego;
- wyjaśnia główne zasady większościowego i proporcjonalnego systemu wyborczego;
- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące różnorodnych form demokracji.
- analizuje przepisy Konstytucji RP i ustaw dotyczące:
  - kompetencji Sejmu i Senatu RP;

- kompetencji Zgromadzenia Narodowego;
- zasad skrócenia kadencji Sejmu;
- immunitetu poselskiego;
- wymienia główne kompetencje Zgromadzenia Narodowego;
- wymienia główne zasady skrócenia kadencji Sejmu RP;
- posługuje się w praktyce zasadami określającymi większość zwykłą,
- bezwzględną i kwalifikowaną;
- porównuje immunitet formalny i materialny;
- charakteryzuje główne organy Sejmu i Senatu RP;
- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące Sejmu i Senatu RP.
- charakteryzuje główne funkcje / uprawnienia prezydenta RP;
- analizuje przepisy Konstytucji RP i ustaw dotyczące
  - kadencji Prezydenta RP i sytuacji, gdy Prezydent RP nie może sprawować swojej funkcji;
  - funkcji / uprawnień Prezydenta RP;
  - omawia zasady odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta RP;
  - wyjaśnia znaczenie zasady kontrasygnaty;
  - wyjaśnia znaczenie pojęcia: prerogatywy;
  - analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące Prezydenta RP.
  - analizuje przepisy Konstytucji RP i ustaw dotyczące:
    - sposobów powoływania Rady Ministrów,
    - kompetencji Rady Ministrów;
    - odpowiedzialności politycznej Rady Ministrów i poszczególnych jej członków;
    - odpowiedzialności konstytucyjnej członków Rady Ministrów;
  - wymienia sytuacje, w których Prezes Rady Ministrów składa dymisję Rady Ministrów;
  - porównuje sposoby powoływania Rady Ministrów RP [procedura I, II i III];
  - wyjaśnia zasady uchwalania konstruktywnego wotum nieufności;
  - analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące rady Ministrów RP.
  - przedstawia zadania sądów powszechnych w Polsce;
  - wyjaśnia konstytucyjne zasady działania sądów w Polsce;
  - analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące władzy sądowniczej w Polsce.
  - analizuje przepisy Konstytucji RP i ustaw dotyczące
    - struktury władzy sądowniczej,
    - zadań organów władzy sądowniczej,
    - niezawisłości sędziów,
    - zadań i struktury Sądu Najwyższego;
  - przedstawia pozycję ustrojową Najwyższej Izby Kontroli;
  - wymienia podmioty kontrolowane przez NIK i określa zakres przeprowadzanych kontroli;
  - omawia skład Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu;
  - wyjaśnia zasady sporządzania indywidualnej skargi konstytucyjnej;
  - analizuje przepisy Konstytucji RP i ustaw dotyczące struktury, zadań i trybu działania NIK, Trybunału Konstytucyjnego,
  - Trybunału Stanu, prokuratury, IPN, Rzecznika Praw Obywatelskich.;
  - analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące instytucji strzegących praworządności w Polsce.
  - charakteryzuje poszczególne rodzaje zadań samorządu terytorialnego;
  - charakteryzuje organy samorządu terytorialnego w powiecie i województwie;
  - wyjaśnia działanie zasady pomocniczości w strukturach samorządu terytorialnego;
  - przedstawia ogólne zasady działania form bezpośredniego udziału mieszkańców w podejmowaniu decyzji samorządowych: budżet obywatelski, obywatelska inicjatywa uchwałodawcza;
  - analizuje przepisy Konstytucji RP i ustaw dotyczące struktury, zadań i trybu działania organów samorządu terytorialnego;

- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące samorządu terytorialnego w Polsce.

Ocena bardzo dobra

Uczeń potrafi to, co na ocenę dobrą oraz:

- wyjaśnia, czego dotyczyły i z czego wynikały nowelizacje obowiązującej Konstytucji RP;
- uzasadnia znaczenie poszczególnych konstytucyjnych zasad ustroju RP dla funkcjonowania państwa demokratycznego.
- wyjaśnia znaczenie demokracji bezpośredniej we współczesnej Polsce;
- porównuje większościowy i proporcjonalny system wyborczy;
- porównuje zasady
  - wyborów do Sejmu i Senatu RP,
  - wyborów do poszczególnych organów samorządu terytorialnego;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat, np. wprowadzenia jednomandatowych okręgów wyborczych w wyborach do Sejmu w Polsce.
- porównuje pozycję ustrojową Sejmu i Senatu RP - wyjaśnia, na czym polega asymetryczność polskiego parlamentaryzmu;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat, np. wprowadzenia w Polsce systemu unikameralnego.
- wyjaśnia rolę zasady kontrasygnaty;
- określa rolę prerogatyw dla pozycji ustrojowej Prezydenta RP;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat, np. konieczności wzmocnienia pozycji ustrojowej Prezydenta RP.
- analizuje pozycję ustrojową Rady Ministrów;
- wyjaśnia ustrojową rolę Prezesa Rady Ministrów
- omawia znaczenie konstruktywnego wotum nieufności;
- wyjaśnia różnicę pomiędzy administracją zespoloną i niezespoloną.
- wyjaśnia znaczenie Sądu Najwyższego dla funkcjonowania państwa demokratycznego;
- przedstawia konstytucyjne gwarancje niezawisłości sędziów;
- wyjaśnia znaczenie zasady niezależności sądów i niezawisłości sędziów dla funkcjonowania państwa demokratycznego;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat, np. roli ławników w sądach powszechnych.
- omawia tryb działania Trybunału Konstytucyjnego;
- wyjaśnia znaczenie Trybunału Stanu i Trybunału Konstytucyjnego dla funkcjonowania państwa demokratycznego;
- porównuje rolę prokuratora generalnego i prokuratora krajowego.
- przedstawia cechy charakterystyczne, zadania i strukturę miast na prawach powiatu;
- ocenia działalność samorządu terytorialnego w Polsce;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat partycypacji obywatelskiej na poziomie lokalnym w Polsce / w swojej gminie.

Ocena celująca

Uczeń potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą oraz:

- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, kampanię społeczną na rzecz konieczności zwiększenia poziomu partycypacji obywatelskiej w Polsce;
- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, badanie opinii publicznej dotyczące, np. znajomości konstytucyjnych zasad ustroju RP.
- dokonuje krytycznej analizy referendum ogólnokrajowych przeprowadzonych w Polsce po 1989 roku;
- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, debatę/dyskusję dotyczącą, np. wprowadzenia w wyborach do Sejmu w Polsce jednomandatowych okręgów wyborczych;

- przygotowuje prezentację na temat wpływu konsultacji publicznych na kształtowanie prawa w Rzeczypospolitej Polskiej.
- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, debatę/dyskusję dotyczącą, np. wprowadzenia w Polsce systemu unikameralnego.
- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, debatę/dyskusję dotyczącą, np. konieczności wzmocnienia pozycji ustrojowej Prezydenta RP.
- przygotowuje prezentację na temat funkcji i zakresu działania poszczególnych ministrów wchodzących w skład Rady Ministrów RP.
- przygotowuje prezentację na temat struktury i zadań wybranego sądu powszechnego;
- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, debatę/dyskusję dotyczącą, np. roli ławników w sądach powszechnych.
- przygotowuje prezentację na temat, np.
  - zakresu i wyników wybranej kontroli przeprowadzonej przez NIK;
  - zadań i aktywności Rzecznika Praw Dziecka;
  - kryzysu wokół Trybunału Konstytucyjnego w Polsce.
- prezentuje strukturę budżetu swojej gminy [źródła dochodu, wydatki, sposób uchwalania i kontrolowania];
- przygotowuje / organizuje wycieczkę edukacyjną do urzędu gminy, na terenie której znajduje się szkoła;
- prezentuje zasady działania budżetu obywatelskiego/ partycypacyjnego w swojej gminie;
- przygotowuje propozycję wniosku do budżetu partycypacyjnego swojej gminy;
- przygotowuje folder promujący pracę wybranego organu samorządowego na poziomie powiatu lub województwa;
- przygotowuje i przeprowadza, na forum społeczności klasowej/szkolnej, debatę/dyskusję dotyczącą, np. partycypacji obywatelskiej na poziomie lokalnym w Polsce / w swojej gminie.

Wymagania szczegółowe – klasa I zakres rozszerzony

Dział I - Człowiek w społeczeństwie

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- podaje przykłady ról społecznych; w tym ról społecznych, które pełni;
- podaje przykłady potrzeb człowieka;
- podaje przykłady grup społecznych; w tym grup społecznych, do których przynależy;
- wymienia podstawowe elementy definiujące osobowość człowieka;
- podaje przykłady czynników wpływających na zachowanie człowieka;
- rozpoznaje podstawowe sposoby perswazji;
- podaje przykłady postaw pozytywnych i negatywnych społecznie.
- wymienia wartości ważne w swoim życiu;
- podaje przykłady norm społecznych;
- dostrzega różne postawy wobec norm społecznych;
- odróżnia pojęcia: wartości, światopogląd, styl życia .
- wymienia podstawowe elementy pojęcia socjalizacja;
- rozpoznaje przykłady działań/sytuacje sprzyjające procesowi socjalizacji;
- podaje przykłady osób i instytucji mających wpływ na proces socjalizacji.
- podaje przykłady zadań wykonywanych przez rodzinę;
- podaje przykłady praw i obowiązków poszczególnych członków rodziny;
- podaje przykłady problemów związanych z funkcjonowaniem rodziny we współczesnej Polsce.

- rozpoznaje postawy tolerancji i nietolerancji;
- podaje przykłady stereotypów;
- podaje przykłady funkcjonujących w społeczeństwie polskim podziałów na *swoich* i *obcych*
- podaje przykłady komunikatów werbalnych i niewerbalnych;
- rozpoznaje nadawcę i odbiorcę komunikatu;
- rozpoznaje przykłady konfliktów społecznych;
- wymienia podstawowe sposoby rozwiązywania sporów

Ocena dostateczna

Uczeń potrafi to, co na ocenę dopuszczającą oraz:

- rozpoznaje przykłady postaw i zachowań charakterystycznych dla wybranych ról społecznych, np. rodzica, ucznia;
- wyjaśnia pojęcie: *status społeczny*;
- podaje przykłady potrzeb człowieka wyższego i niższego rzędu;
- rozpoznaje podstawowe formy życia społecznego: grupa społeczna, zbiorowość, społeczność, społeczeństwo;
- podaje przykłady instytucji społecznych;
- rozpoznaje podstawowe rodzaje grup społecznych.
- wymienia podstawowe koncepcje osobowości;
- wymienia czynniki wpływające na osobowość, zachowanie i postawy człowieka;
- wymienia podstawowe rodzaje inteligencji;
- wskazuje różnice pomiędzy manipulacją a perswazją;
- rozpoznaje przykłady postaw konformistycznych.
- stosuje, np. do opisu sytuacji pojęcia: wartości, światopogląd i styl życia;
- odczytuje z prostych źródeł informacji [tekst narracyjny i normatywny, wykres, tabela, plakat] wartości afirmowane w polskim społeczeństwie;
- rozpoznaje postawę hedonistyczną i eudajmonistyczną;
- wymienia czynniki wpływające na światopogląd i styl życia;
- wymienia podstawowe rodzaje norm społecznych;
- wymienia podstawowe skutki łamania norm społecznych;
- wymienia podstawowe formy kontroli społecznej;
- rozpoznaje przykłady sankcji społecznych;
- rozpoznaje podstawowe postawy wobec łamania norm społecznych: aprobata, konformizm, nonkonformizm.
- wyjaśnia pojęcie: *człowiek jest istotą społeczną*;
- odróżnia socjalizację pierwotną od socjalizacji wtórnej;
- wymienia osoby i instytucje mające wpływ na socjalizację pierwotną i wtórną;
- wyjaśnia pojęcie: *resocjalizacja*.
- wymienia cechy rodziny jako grupy społecznej;
- wymienia funkcje rodziny i podaje przykłady ich realizacji;
- rozpoznaje różne typy rodzin funkcjonujące we współczesnym społeczeństwie polskim;
- rozróżnia pojęcia: *patriarchat* i *matriarchat*; *monogamia* i *poligamia*;
- wymienia podstawowe problemy funkcjonowania rodziny we współczesnej Polsce.
- wyjaśnia różnicę pomiędzy pojęciami: *tolerancja* i *akceptacja*;
- rozpoznaje przykłady alienacji;
- wymienia podstawowe przyczyny i skutki funkcjonujących w społeczeństwie podziałów na *swoich* i *obcych*;
- podaje podstawowe przyczyny i skutki nietolerancji;
- podaje przykłady zachowań świadczących o nietolerancji;
- rozpoznaje zachowania wynikające z negatywnych postaw wobec innych;
- wymienia sposoby przeciwdziałania negatywnym postawom społecznym.
- wymienia cechy prawidłowo skonstruowanego komunikatu;

- wymienia czynniki utrudniające prawidłowe komunikowanie się;
- wymienia sposoby przekazywania komunikatów niewerbalnych;
- rozpoznaje podstawowe postawy wobec konfliktu;
- wskazuje podstawowe różnice pomiędzy negocjacjami, mediacją i arbitrażem;
- wymienia cechy, które powinien posiadać mediator i arbiter;
- podaje przykłady komunikatów/zwrotów asertywnych;
- wymienia podstawowe zasady autoprezentacji.

Ocena dobra

Uczeń potrafi to, co na ocenę dostateczną oraz:

- porównuje postawy i zachowania charakterystyczne dla poszczególnych ról społecznych;
- rozpoznaje konflikty wynikające z pełnienia różnych ról społecznych;
- podaje przykłady konsekwencji konfliktu ról społecznych;
- przedstawia sposoby zapobiegania powstawaniu konfliktu ról społecznych;
- porównuje pojęcia: *status przypisany* i *status osiągnany*;
- wymienia czynniki mające wpływ na *status osiągnany* człowieka;
- wymienia kryteria klasyfikacji grup społecznych;
- porównuje rodzaje więzi łączących ludzi tworzących różne grupy społeczne;
- wymienia czynniki sprzyjające spójności grup społecznych;
- podaje sposoby zaspokajania potrzeb człowieka;
- wymienia konsekwencje braku zaspokojenia podstawowych potrzeb człowieka;
- porównuje cechy różnych form życia społecznego.
- przedstawia różnice pomiędzy pojęciami: osobowość, temperament i charakter;
- porównuje różne rodzaje inteligencji;
- wymienia twórców i założenia klasycznych koncepcji osobowości;
- rozpoznaje działania ludzi wynikające z emocji i racjonalności;
- przedstawia pozytywne i negatywne aspekty postawy konformistycznej;
- wymienia czynniki podnoszące skuteczność perswazji;
- rozpoznaje techniki perswazji i manipulacji w wybranych przekazach publicystycznych.
- porównuje, na podstawie źródeł, wartości afirmowane w społeczeństwie polskim i wybranych społeczeństwach europejskich;
- porównuje, na podstawie źródeł, wartości afirmowane w różnych grupach/ warstwach społeczeństwa polskiego;
- porównuje postawę hedonistyczną i eudajmonistyczną;
- wyjaśnia pojęcie: *pluralizm wartości*;
- na podstawie różnorodnych źródeł rozpoznaje rodzaje norm społecznych;
- analizuje wybrane sytuacje dotyczące przestrzegania norm społecznych [przyczyny łamania norm społecznych, przejawy, skutki, rodzaje sankcji społecznych]
- przedstawia wady i zalety różnorodnych postaw wobec norm społecznych.
- wyjaśnia znaczenie procesu socjalizacji dla prawidłowego funkcjonowania człowieka w społeczeństwie;
- porównuje socjalizację pierwotną i socjalizację wtórną;
- omawia rolę rodziny w procesie socjalizacji;
- analizuje przepisy Konstytucji RP w odniesieniu do procesu socjalizacji pierwotnej;
- na wybranych przykładach wyjaśnia znaczenie pojęcia: *socjalizacja odwrócona*; podaje jego przyczyny;
- przedstawia instytucje i mechanizmy sprzyjające procesowi socjalizacji.
- omawia zasady zawierania małżeństwa w prawie polskim;
- analizuje przepisy Konstytucji RP w odniesieniu do rodziny;
- porównuje różne typy rodzin funkcjonujące we współczesnym społeczeństwie polskim;
- wyjaśnia pojęcia i podaje przykłady: *patriarchat* i *matriarchat*; *monogamia* i *poligamia*; *rodzina matrylinearna* i *patrylinearna*;

- wymienia cechy rodziny tradycyjnej;
  - przedstawia podstawowe kierunki zmian zachodzące w rodzinach europejskich na przestrzeni dziejów.
  - wyjaśnia różnicę pomiędzy pojęciami: *tolerancja* i *akceptacja* a *afirmacja*;
  - analizuje przepisy Konstytucji RP odnoszące się do postawy tolerancji;
  - wyjaśnia, na czym polega *alienacja*;
  - uzasadnia konieczność przeciwdziałania stygmatyzacji i stereotypizacji;
  - wyjaśnia różnicę pomiędzy pojęciami: *stygmatyzacja* i *stereotypizacja*;
  - wymienia przyczyny i skutki negatywnych postaw wobec innych;
  - wyjaśnia przyczyny i skutki alienacji.
  - wyjaśnia znaczenie komunikatów niewerbalnych;
  - podaje sposoby ograniczania czynników utrudniających prawidłowe komunikowanie się;
  - porównuje [wskazuje pozytywne i negatywne aspekty] różne postawy wobec konfliktu;
  - wymienia zasady prawidłowo prowadzonej negocjacji;
  - uzasadnia konieczność postawy asertywnej;
  - stosuje zasady prawidłowej autoprezentacji;
  - zna i stosuje metody rozwiązywania problemów w sytuacjach typowych;
- wymienia etapy procesu decyzyjnego.

Ocena bardzo dobra

Uczeń potrafi to, co na ocenę dobrą oraz:

- wyjaśnia mechanizmy powstawania konfliktu ról społecznych;
- wyjaśnia konsekwencje wynikające z konfliktu ról społecznych;
- dostrzega zmienność i ciągłość w postrzeganiu ról społecznych;
- ocenia [z różnych perspektyw] sposoby zapobiegania powstawaniu konfliktu ról społecznych;
- wymienia problemy związane z klasyfikacją grup społecznych;
- analizuje konsekwencje braku zaspokojenia podstawowych potrzeb człowieka z różnych perspektyw: np. jednostki i społeczeństwa; polityki i kultury;
- na wybranych przykładach analizuje wpływ różnorodnych czynników na spójność grup społecznych.
- porównuje różne koncepcje osobowości;
- wyjaśnia, z czego wynikają różnice w klasyfikowaniu osobowości;
- analizuje pozytywne i negatywne aspekty oddziaływania emocji na zachowanie człowieka;
- ocenia [z różnych perspektyw] wybrane zachowania i postawy;
- analizuje skuteczność technik perswazji i manipulacji w wybranych przekazach publicystycznych.
- analizuje, na wybranych przykładach, funkcjonowanie norm społecznych pod kątem ciągłości i zmienności;
- porównuje i ocenia, z różnych perspektyw, stosowane w społeczeństwie polskim sankcje społeczne [np. skuteczności, etyczności, afirmacji społecznej];
- analizuje wybrane przykłady postaw wobec norm społecznych [przyczyny, skutki, wady, zalety];
- wyjaśnia znaczenie *pluralizmu wartości* dla funkcjonowania społeczeństwa demokratycznego i przedstawia problemy wynikające ze stosowania tej zasady;
- analizuje, ocenia, prezentuje własne stanowisko wobec problemu *kryzysu wartości* we współczesnym świecie.
- przedstawia zależności pomiędzy procesem socjalizacji a poszczególnymi fazami rozwojowymi dziecka;
- wymienia zjawiska cywilizacyjne mające wpływ na proces socjalizacji we współczesnym społeczeństwie polskim/europejskim;

- porównuje procesy socjalizacyjne w różnych typach społeczeństwach, np. społeczeństwie tradycyjnym i postindustrialnym.
- przedstawia wpływ procesów cywilizacyjnych na funkcjonowanie rodzin we współczesnym świecie (np. .eurosieroctwo);
- przedstawia pozytywne i negatywne aspekty odchodzenia od tradycyjnego modelu funkcjonowania rodziny;
- analizuje wybrane problemy funkcjonowania rodziny we współczesnej Polsce [przyczyny, przejawy, skutki].
- ocenia, z różnych perspektyw, wybrane kampanie społeczne dotyczące przeciwdziałania negatywnym postawom społecznym;
- analizuje przykłady negatywnych postaw wobec innych, stygmatyzacji i stereotypizacji występujących w społeczeństwie polskim [przyczyny, przejawy, skutki]
- buduje argumenty i kontrargumenty w sporach dotyczących tolerancji.
- analizuje formy komunikatów niewerbalnych w wybranych przekazach medialnych;
- na wybranych przykładach analizuje czynniki sprzyjające i utrudniające komunikację [symulacje; przekazy medialne];
- porównuje i ocenia różne taktyki autoprezentacji;
- przedstawia pozytywne i negatywne aspekty różnych sposobów rozwiązywania konfliktów;
- uzasadnia dobór sposobu rozwiązywania konfliktu w zależności od rodzaju/cech konfliktu i uczestniczących w nim stron.

Ocena celująca

Uczeń potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą oraz:

- wyjaśnia różnice w postrzeganiu postaw i zachowań charakterystycznych dla różnych ról społecznych w odmiennych kręgach cywilizacyjnych oraz dawniej i dzisiaj;
- przedstawia i porównuje różne teorie klasyfikacji potrzeb człowieka;
- samodzielnie opracowuje i analizuje ankiety dotyczące, np. funkcjonowania człowieka w różnych formach życia społecznego, poziomu zaspokojenia podstawowych potrzeb człowieka i konsekwencji z tym związanych.
- dokonuje krytycznej analizy wybranych koncepcji osobowości;
- dokonuje krytycznej analizy wybranych technik panowania nad emocjami.
- gromadzi informacje i analizuje sytuacje dotyczące przestrzegania norm społecznych w wybranych, europejskich i pozaeuropejskich społeczeństwach [przyczyny łamania norm społecznych, przejawy, skutki, rodzaje sankcji społecznych];
- przygotowuje ankietę, oraz wizualizuje i analizuje jej wyniki, dotyczącą, np.
  - wartości afirmowanych w swojej grupie rówieśniczej,
  - stosunku do poszczególnych norm społecznych;
  - postaw wobec norm społecznych;
- analizuje przykłady niepowodzeń socjalizacyjnych [przyczyny, skutki];
- przygotowuje i przeprowadza debatę dotyczącą, np. kryzysu wartości we współczesnym świecie.
- analizuje trudności socjalizacyjne występujące w społeczeństwie nowoczesnym, np. wynikające ze
  - zmieniającej się roli rodziny,
  - zmieniającego się sposobu funkcjonowania grup rówieśniczych,
  - rosnącej anonimowości, czy mobilności poziomej.
- przygotowuje i przeprowadza debatę dotyczącą, np. problemu *kryzysu współczesnej rodziny*;
- przygotowuje ankietę, oraz wizualizuje i analizuje jej wyniki, dotyczącą, np. poglądów rówieśników na temat typów oraz funkcji rodziny we współczesnym świecie;
- przygotowuje i przeprowadza, np. na terenie szkoły, kampanię społeczną na rzecz przeciwdziałania wybranym, negatywnym postawom wobec innych

- analizuje i prezentuje inny niż europejski model funkcjonowania rodziny we współczesnym świecie, np. w wybranych rdzennych grupach autochtonicznych na różnych kontynentach.
- gromadzi, analizuje i prezentuje informacje dotyczące negatywnych postaw wobec innych; stereotypizacji i stygmatyzacji w wybranych państwach [przyczyny, przejawy, skutki].
- stosuje metody kreatywnego rozwiązywania problemów w sytuacjach nietypowych.

Dział II – Kulturowa różnorodność społeczeństwa

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- podaje przykłady różnych typów społeczeństw;
- wymienia cechy współczesnego społeczeństwa [otwarte, informacyjne, konsumpcyjne, masowe].
- wyjaśnia potoczne znaczenie pojęcia *kultura*;
- wymienia podstawowe rodzaje kultur;
- rozpoznaje elementy polskiej kultury narodowej.
- wymienia podstawowe czynniki różnicujące kultury [np. język, religia, obyczaje];
- wymienia podstawowe czynniki sprzyjające powstawaniu społeczeństw wielokulturowych we współczesnym świecie;
- wymienia podstawowe problemy wynikające z rosnącego zróżnicowania kulturowego współczesnej Europy.
- podaje podstawowe cechy kultury masowej;
- wymienia współczesne sposoby rozpowszechniania kultury masowej
- religijną większość społeczeństwa polskiego;
- podaje nazwy religii dominujących w Europie;
- podaje podstawowe cechy religijności społeczeństwa polskiego i społeczeństw zachodnich;
- wymienia podstawowe problemy dotyczące religijności społeczeństw zachodnich, np. sekularyzacja;
- rozpoznaje elementy tradycyjnej obrzędowości dorocznej w polskiej kulturze współczesnej.
- podaje przykłady subkultur młodzieżowych w Polsce;
- podaje przykłady elementów decydujących o odrębności danej subkultury.
- podaje przykłady współczesnych sporów światopoglądowych;
- określa swoje stanowisko wobec wybranych sporów światopoglądowych

Ocena dostateczna

Uczeń potrafi to, co na ocenę dopuszczającą oraz:

- wymienia podstawowe cechy różnych typów społeczeństw;
- rozpoznaje podstawowe typy społeczeństw;
- rozpoznaje cechy współczesnego społeczeństwa postindustrialnego [otwarte, informacyjne, konsumpcyjne, masowe];
- wymienia cechy tradycyjnej społeczności wiejskiej.
- podaje przykłady różnych definicji pojęcia *kultura*;
- wymienia czynniki/sposoby upowszechniania wzorców kulturowych;
- wymienia czynniki sprzyjające zmianom kulturowym;
- wymienia elementy charakterystyczne dla polskiej kultury narodowej.
- podaje podstawową różnicę pomiędzy kulturami indywidualistycznymi a kulturami kolektywistycznymi;
- podaje przykłady społeczeństw indywidualistycznych i kolektywistycznych we współczesnym świecie;
- wyjaśnia, na czym polega zjawisko *szoku kulturowego*;

- wymienia podstawowe typy relacji pomiędzy kulturami [wymiana kulturowa, integracja, separacja];
- podaje podstawową różnicę pomiędzy etnocentryzmem a relatywizmem kulturowym;
- podaje przykłady deformacji w postrzeganiu innych kultur.
- rozpoznaje przykłady kultury masowej i kultury wysokiej;
- podaje przykłady pozytywnej i negatywnej roli internetu dla rozwoju i upowszechniania twórczości artystycznej
- rozróżnia pojęcia: *religia*, *religijność*, *wiara*;
- wymienia główne religie współczesnego świata;
- wymienia formy organizacji religijnych;
- wyjaśnia pojęcie: *ateizm*;
- określa rolę religii w społeczeństwie;
- rozpoznaje podstawowe problemy dotyczące religijności społeczeństw zachodnich, np. sekularyzacja, prywatyzacja religii;
- wymienia główne elementy obrzędowości dorocznej w polskiej kulturze współczesnej;
- podaje przykłady obrzędów przejścia w życiu współczesnych ludzi.
- wymienia główne subkultury młodzieżowe w Polsce;
- wymienia przyczyny przystępowania młodych ludzi do subkultur;
- wymienia elementy decydujące o odrębności danej subkultury;
- charakteryzuje wybraną subkulturę młodzieżową;
- wyjaśnia znaczenie pojęcia: *subkultura*.
- wymienia podmioty uczestniczące w sporach światopoglądowych;
- wskazuje istotę wybranych sporów światopoglądowych;
- określa poglądy poszczególnych podmiotów w wybranych sporach światopoglądowych.

Ocena dobra

Uczeń potrafi to, co na ocenę dostateczną oraz:

- porównuje różne typy społeczeństw;
- podaje przykłady wybranych współczesnych społeczeństw:
  - zbieracko-łowieckich,
  - nomadycznych,
  - rolniczych;
- wyjaśnia istotę cech współczesnego społeczeństwa [otwarte, informacyjne, konsumpcyjne, masowe];
- wymienia zjawiska cywilizacyjne mające wpływ na cechy współczesnego społeczeństwa postindustrialnego.
- porównuje różne definicje pojęcia *kultura*;
- wyjaśnia pojęcie *krąg kulturowy*;
- wymienia elementy charakterystyczne dla europejskiego kręgu kulturowego;
- przedstawia rolę kultury w kształtowaniu świadomości narodowej;
- analizuje przepisy Konstytucji RP w odniesieniu do kultury, kultury narodowej i twórczości artystycznej.
- porównuje społeczeństwa indywidualistyczne i kolektywistyczne;
- wyjaśnia z czego wynika zjawisko *szoku kulturowego*;
- wymienia czynniki utrudniające prawidłowe relacje pomiędzy kulturami;
- rozpoznaje postawy etnocentryzmu i relatywizmu kulturowego;
- na podstawie tekstu publicystycznego analizuje problem deformacji w postrzeganiu innych kultur [przyczyny, przejawy, skutki].
- podaje pozytywne i negatywne aspekty funkcjonowania kultury masowej;
- porównuje cechy kultury masowej i kultury wysokiej;
- wyjaśnia na czym polega proces *homogenizacji* form kultury;
- wyjaśnia, na czym polegają zmiany zachodzą w kulturze masowej w związku z upowszechnieniem się internetu;

- wyjaśnia pojęcie *przemysł kulturalny*.
- wyjaśnia pojęcia: *religia, religijność, wiara*;
- wyjaśnia pojęcie: *agnostyk*;
- analizuje przepisy Konstytucji RP odnoszące się do stosunków wyznaniowych w Polsce;
- wymienia największe wspólnoty wyznaniowe w Polsce;
- dostrzega zmienność i ciągłość w identyfikacji religijnej społeczeństw zachodnich;
- omawia zmiany zachodzące w religijności społeczeństwa polskiego;
- porównuje religijność społeczeństwa polskiego i społeczeństw zachodnich;
- omawia główne elementy obrzędowości dorocznej charakterystyczne dla swojego regionu;
- wyjaśnia pojęcia: *sekularyzacja i prywatyzacja religii*;
- określa religijny i pozareligijny aspekt obrzędów przejścia.
- omawia podstawowe rodzaje subkultur;
- wymienia pozytywne i negatywne aspekty funkcjonowania subkultur młodzieżowych;
- rozpoznaje najważniejsze subkultury młodzieżowe w Polsce dawniej i dzisiaj;
- analizuje słabe i mocne strony wizji rzeczywistości wybranej subkultury.
- analizuje przepisy Konstytucji RP odnoszące się do swobody wyrażania swoich poglądów;
- omawia istotę toczących się w Polsce sporów światopoglądowych;
- określa rolę poszczególnych podmiotów, w tym mediów i instytucji eksperckich, w sporach światopoglądowych;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat wybranych sporów światopoglądowych;
- wyjaśnia, czym są i jaką odgrywają rolę tzw. *think tanki*;
- podaje przykłady organizacji typu watchdog w Polsce.

Ocena bardzo dobra

Uczeń potrafi to, co na ocenę dobrą oraz:

- gromadzi, prezentuje i analizuje informacje na temat wybranych współczesnych społeczeństw:
  - zbieracko-łowickich,
  - nomadycznych,
  - rolniczych;
- przedstawia szanse, zagrożenia i wyzwania stojące przed współczesnym społeczeństwem postindustrialnym;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat współczesnego społeczeństwa postindustrialnego.
- charakteryzuje typy kultur według Margaret Mead;
- analizuje wpływ zjawiska globalizacji na przemiany kulturowe współczesnego świata;
- analizuje przykłady zmienności i ciągłości europejskich/polskich wzorców kulturowych na przestrzeni wieków.
- analizuje przyczyny kształtowania społeczeństw indywidualistycznych i kolektywistycznych;
- porównuje postawę etnocentryczną z relatywizmem kulturowym;
- podaje przykłady indywidualizmu i kolektywizmu w kulturze europejskiej;
- analizuje wielokulturowe korzenie kultury polskiej odwołując się do tradycji I i II Rzeczypospolitej;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat multikulturalizmu.
- na wybranych przykładach analizuje wartości i wzory propagowane przez kulturę masową;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat
  - społecznej roli kultury masowej;
  - roli internetu w rozwoju i upowszechnianiu twórczości artystycznej;

- roli kultury masowej w upowszechnianiu polskich wartości, wzorów i postaw.
  - omawia mapę religijną współczesnego świata;
  - omawia przyczyny i skutki zmian zachodzących w religijności, w tym w identyfikacji religijnej, społeczeństwa polskiego i społeczeństw zachodnich;
  - analizuje, z różnych perspektyw, rolę rytuałów, obrzędów i tradycji w życiu w życiu współczesnego człowieka.
  - porównuje współczesne subkultury;
  - porównuje cechy współczesnych subkultur i subkultur charakterystycznych dla pokolenia rodziców i dziadków;
  - buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat
- zmierzchu ery subkultur;
- społecznej roli subkultur młodzieżowych.
  - analizuje główne spory światopoglądowe w Polsce [przyczyny, przebieg, konsekwencje, zmienność postaw];
  - analizuje i prezentuje aktywność wybranych podmiotów, zaangażowanych w toczące się w Polsce spory światopoglądowe.

Ocena celująca

Uczeń potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą oraz:

- przygotowuje i przeprowadza debatę dotyczącą szans, zagrożeń i wyzwań stojących przed współczesnymi społeczeństwami postindustrialnymi;
- przygotowuje i przeprowadza na terenie szkoły [lub innej społeczności lokalnej] przedsięwzięcie propagujące kulturę regionalną lub narodową.
- przygotowuje i przeprowadza debatę dotyczącą, np.
  - indywidualizmu i kolektywizmu w kulturze europejskiej;
  - szans i zagrożeń wynikających z rosnącego zróżnicowania kulturowego Europy.
- przygotowuje i przeprowadza debatę dotyczącą, np. społecznej roli kultury masowej;
- przygotowuje ankietę, oraz wizualizuje i analizuje jej wyniki, dotyczącą, np. poglądów rówieśników na temat oddziaływania kultury masowej na ich postawy, wartości, zachowania.
- przygotowuje prezentację dotyczącą, np. – specyfiki obrzędowości dorocznej charakterystycznej dla swojego regionu;
  - rytuałów przejścia w innych niż europejski kręgach kulturowych;
  - jednej ze wspólnot wyznaniowych w Polsce.
- przygotowuje i przeprowadza debatę dotyczącą, np. stosunku współczesnej młodzieży do subkultur.
- przygotowuje ankietę, oraz wizualizuje i analizuje jej wyniki, dotyczącą, np.
  - poglądów rówieśników na temat współczesnych subkultur;
  - roli, jaką odegrały subkultury w życiu poprzedniego pokolenia [nauczycieli / rodziców / dziadków].
- przygotowuje i przeprowadza debatę dotyczącą wybranego sporu światopoglądowego;
- przygotowuje film, lub inną formę publikacji, dotyczącą jednego z toczących się współcześnie sporów światopoglądowych.

Dział III –Funkcjonowanie społeczeństwa

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- wymienia podstawowe kryteria różnicujące ludzi / określające ich pozycję społeczną;
- podaje przykłady ruchliwości społecznej we współczesnym świecie, w tym w Polsce.
- wymienia podstawowe różnice pomiędzy stratyfikacją społeczeństwa polskiego w okresie PRL-u i współcześnie;
- podaje przykłady kategorii społeczno-zawodowych we współczesnej Polsce;
- podaje przykłady różnych postaw wobec transformacji ustrojowej w Polsce.

- podaje przykłady nierówności we współczesnych społeczeństwach, w tym w społeczeństwie polskim;
- podaje przykłady konfliktów społeczno-ekonomicznych na świecie.
- podaje przykłady wykluczenia społecznego;
- podaje przykłady działań na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, bezrobociu, ubóstwu;
- rozpoznaje zjawisko bezrobocia;
- podaje przykłady ubezpieczeń społecznych w Polsce
- rozpoznaje zjawisko migracji;
- wymienia główne przyczyny migracji we współczesnym świecie;
- wymienia podstawowe przyczyny i skutki zjawiska migracji.

Ocena dostateczna

Uczeń potrafi to, co na ocenę dopuszczającą oraz:

- rozpoznaje przykłady ruchliwości pionowej i poziomej;
- rozpoznaje przykłady degradacji i awansu społecznego;
- wymienia podstawowe kryteria stratyfikacji społecznej;
- odróżnia warstwę społeczną od klasy społecznej;
- wyjaśnia pojęcia: *stratyfikacja społeczna* i *migracja*.
- wymienia cechy charakterystyczne *homo sovieticus*;
- wymienia główne zmiany, które nastąpiły w Polsce po upadku komunizmu;
- wymienia główne konsekwencje społeczne transformacji ustrojowej w Polsce;
- przedstawia typowe formy przystosowania się do zmiany systemowej;
- wyjaśnia pojęcie: *adaptacja społeczna*;
- wymienia podstawowe warstwy / kategorie społeczno-zawodowe współczesnego społeczeństwa polskiego;
- wymienia podstawowe cechy inteligencji jako warstwy społecznej.
- wymienia kryteria/wymiary nierówności społecznych;
- charakteryzuje typowy konflikt społeczno-ekonomiczny [przyczyny, przejawy, skutki];
- wymienia przyczyny i skutki nierówności społecznych;
- podaje przykłady działań państwa na rzecz ograniczenia nierówności społecznych.
- wyjaśnia na czym polega zjawisko wykluczenia społecznego;
- wymienia typowe przejawy / formy wykluczenia;
- identyfikuje grupy społeczne szczególnie narażone na wykluczenie;
- wymienia podmioty / organy władzy / instytucje / organizacje zobowiązane do prowadzenia walki z wykluczeniem społecznym;
- wymienia instrumenty aktywnej polityki społecznej;
- podaje główne przyczyny i skutki bezrobocia i ubóstwa;
- wymienia główne zadania systemu ubezpieczeń społecznych;
- podaje przykłady zadań wykonywanych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych;
- wymienia rodzaje ubezpieczeń społecznych w Polsce.
- prawidłowo posługuje się pojęciami: *migracja*, *emigracja*, *imigracja*;
- podaje przykłady szans i zagrożeń wynikających ze zjawiska migracji;
- wymienia główne przyczyny i przejawy kryzysu migracyjnego we współczesnej Europie;
- wyjaśnia pojęcia: *uchodźca* i *deportacja*.

Ocena dobra

Uczeń potrafi to, co na ocenę dostateczną oraz:

- określa przyczyny i konsekwencje ruchliwości pionowej i poziomej we współczesnym świecie, w tym w Polsce;
- określa źródła degradacji i awansu społecznego;
- porównuje pojęcia: *warstwa* i *klasa społeczna*;
- omawia poglądy Karola Marksa i Maxa Webera dotyczące stratyfikacji;
- wyjaśnia społeczne znaczenie klasy średniej;

- wyjaśnia różnicę pomiędzy otwartym i zamkniętym typem stratyfikacji społecznej. .
- wyjaśnia pojęcie: *nomenklatura partyjna*;
- wyjaśnia przyczyny i konsekwencje [społeczno-ekonomiczne, kulturowe i polityczne] postaw i zachowań charakterystycznych dla *homo sovieticus*;
- porównuje sytuację społeczno-ekonomiczną i polityczną w Polsce w okresie komunizmu i po jego upadku;
- charakteryzuje podstawowe warstwy / kategorie społeczno-zawodowe współczesnego społeczeństwa polskiego;
- przedstawia zjawisko dyferencjacji inteligencji polskiej po 1989 r;
- na podstawie tekstu publicystycznego przedstawia niekonwencjonalne formy przystosowania się do zmiany systemowej.
- analizuje wyniki pomiaru poziomu nierówności w społeczeństwie – wskaźnik Giniego;
- porównuje skalę nierówności społecznych w Polsce i innych państwach europejskich;
- wyjaśnia pojęcie: *społeczeństwo bezklasowe*;
- charakteryzuje działania państwa polskiego na rzecz ograniczenia nierówności społecznych.
- podaje przyczyny i skutki wykluczenia społecznego;
- charakteryzuje wybrane działania na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu;
- wymienia główne typy bezrobocia;
- wymienia przyczyny i skutki bezrobocia wśród osób młodych;
- charakteryzuje formy zwalczania bezrobocia;
- klasyfikuje zjawisko ubóstwa;
- wymienia główne zadania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych;
- charakteryzuje poszczególne rodzaje ubezpieczeń społecznych w Polsce.
- wskazuje zależności pomiędzy procesami ekonomicznymi, politycznymi i kulturowymi zachodzącymi we współczesnym świecie a zjawiskiem migracji;
- analizuje zjawisko migracji z perspektywy społeczeństw przyjmujących i regionów wysyłających;
- charakteryzuje specyfikę sytuacji uchodźców;
- analizuje przepisy Konstytucji RP odnoszące się do migrantów, w tym uchodźców;
- charakteryzuje główne grupy migrantów we współczesnej Polsce.

Ocena bardzo dobra

Uczeń potrafi to, co na ocenę dobrą oraz:

- wyjaśnia zależności pomiędzy współczesnymi zjawiskami cywilizacyjnymi, a zmianami zachodzącymi w strukturze społeczeństw zachodnich;
- porównuje poglądy Karola Marksa i Maxa Webera dotyczące stratyfikacji.
- analizuje charakter i dynamikę zmian zachodzących w społeczeństwie polskim; w tym w poszczególnych warstwach i klasach społecznych, po 1989 r.
- porównuje zamiany zachodzące w społeczeństwie polskim po upadku komunizmu z procesem zmian zachodzących w innym społeczeństwie postkomunistycznym.
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat, np.
  - roli inteligencji we współczesnym społeczeństwie polskim;
  - oceny przebiegu i skutków transformacji ustrojowej w Polsce;
- porównuje wybrane konflikty społeczno-ekonomiczne [przyczyny, przejawy, skutki];
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat pozytywnych i negatywnych aspektów nierówności społecznych;
- dokonuje krytycznej analizy wybranych działań państwa polskiego na rzecz ograniczenia nierówności społecznych.
- dokonuje krytycznej analizy wybranych działań na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu;
- analizuje zjawisko bezrobocia i ubóstwa w Polsce po 1989 roku [skala, rodzaj, zasięg społeczny i geograficzny, dynamika];

- dokonuje krytycznej analizy funkcjonowania systemu ubezpieczeń społecznych w Polsce.
- analizuje zjawisko migracji w Polsce po 1989 roku [skala, rodzaj, zasięg społeczny i geograficzny, dynamika, szanse i zagrożenia];
- charakteryzuje główne szlaki migracyjne na świecie;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat kryzysu migracyjnego we współczesnej Europie [zagrożenia, sposoby przeciwdziałania, współdziałanie państw europejskich w rozwiązywaniu problemu].

Ocena celująca

Uczeń potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą oraz:

- opracowuje prezentację, w której przedstawia strukturę wybranego społeczeństwa zachodniego, w tym charakter i dynamikę zachodzących w nim zmian.
- przygotowuje i przeprowadza, np. na terenie szkoły, kampanię społeczną na rzecz zmniejszenia nierówności społecznych.
- przygotowuje i przeprowadza, np. na terenie szkoły, kampanię społeczną na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, bezrobociu, lub ubóstwu.
- opracowuje prezentację, w której
  - porównuje strukturę społeczeństwa polskiego z wybranymi społeczeństwami zachodnimi;
  - przedstawia proces przystosowania się do zmiany systemowej w wybranych społeczeństwach postkomunistycznych [innych niż społeczeństwo polskie].
- przygotowuje i przeprowadza debatę na temat, np.
  - kryzysu migracyjnego we współczesnej Europie;
  - postaw społeczeństwa polskiego wobec migrantów, w tym uchodźców;
  - polityki państwa polskiego wobec kryzysu migracyjnego we współczesnej Europie.

Dział IV – Naród i mniejszości narodowe.

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- wymienia podstawowe cechy narodu [koncepcja etniczno-kulturowa];
- określa własną tożsamość narodową;
- podaje przykłady czynników ułatwiających kształtowanie i utrwalanie tożsamości narodowej.
- podaje przykłady mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce;
- wymienia główne cechy wybranych grup mniejszościowych w Polsce;
- podaje przykłady praw posiadanych przez grupy mniejszościowe w Polsce.
- podaje przykłady negatywnego i pozytywnego stosunku Polaków wobec mniejszości narodowych i cudzoziemców;
- rozpoznaje przykłady ksenofobii i rasizmu;
- podaje przykłady stereotypów, dotyczących innych narodów, funkcjonujących w społeczeństwie polskim.
- wymienia główne przyczyny współczesnych i historycznych fal migracyjnych Polaków;
- podaje przykłady państw, w których żyje liczna społeczność polska;
- podaje przykłady problemów wynikających ze współczesnych migracji Polaków.
- podaje przykłady problemów związanych z funkcjonowaniem imigrantów w społeczeństwie przyjmującym;
- podaje przykłady rdzennych grup autochtonicznych żyjących na kontynencie amerykańskim, w Związku Australijskim, oraz w azjatyckiej części Federacji Rosyjskiej.

Ocena dostateczna

Uczeń potrafi to, co na ocenę dopuszczającą oraz:

- wymienia współczesne koncepcje narodu;
- wymienia cechy narodu w koncepcji etniczno-kulturowej i koncepcji politycznej;
- wymienia podstawowe koncepcje kształtowania się narodów;
- wyjaśnia pojęcia: *narodowość* i *obywatelstwo*;

- wymienia czynniki narodotwórcze i sprzyjające kształtowaniu się tożsamości narodowej.
- wyjaśnia pojęcie: *tożsamość narodowa*;
- wymienia główne postawy jednostki wobec własnej narodowości;
- wymienia czynniki utrwalające tożsamość narodową;
- wymienia różne typy tożsamości człowieka.
- wymienia mniejszości narodowe i etniczne w Polsce [definicja prawna];
- wymienia, obowiązujące w polskim prawie, warunki uznania za mniejszość narodową lub etniczną;
- określa status prawny ludności kaszubskiej;
- wymienia podstawowe prawa przysługujące grupom mniejszościowym w Polsce;
- charakteryzuje wybrane grupy mniejszościowe w Polsce [rozmieszczenie terytorialne, dziedzictwo kulturowe].
- wyjaśnia pojęcia: *nacjonalizm, szowinizm, rasizm, antysemityzm*;
- wymienia podstawowe przyczyny i skutki kształtowania się postaw ksenofobicznych, szowinistycznych i rasistowskich;
- uzasadnia konieczność przeciwdziałania ksenofobii, rasizmowi i szowinizmowi;
- podaje przykłady negatywnych i pozytywnych stereotypów, dotyczących innych narodów, funkcjonujących w społeczeństwie polskim.
- wyjaśnia pojęcia: *diaspora* i *Polonia*;
- wyjaśnia pojęcie; *repatriacja*;
- uzasadnia konieczność podejmowanej wspólnie repatriacji ludności pochodzenia polskiego;
- podaje przykłady praw przysługujących ludności pochodzenia polskiego wynikających z Ustawy o Karcie Polaka;
- wyjaśnia pojęcie: *asymilacja i akulturacja*;
- wymienia formy aktywności diaspory polskiej utrwalające polską tożsamość narodową.
- wymienia etapy /formy przystosowania się imigrantów do życia w społeczeństwie przyjmującym [separacja, adaptacja, integracja, asymilacja];
- charakteryzuje wybraną formę przystosowania się imigrantów do życia w społeczeństwie przyjmującym;
- charakteryzuje wybraną rdzenną grupę autochtoniczną żyjącą na kontynencie amerykańskim, w Związku Australijskim, oraz w azjatyckiej części Federacji Rosyjskiej

Ocena dobra

Uczeń potrafi to, co na ocenę dostateczną oraz:

- na wybranych przykładach porównuje odmienne drogi kształtowania się współczesnych narodów;
- charakteryzuje czynniki narodotwórcze i sprzyjające kształtowaniu się tożsamości narodowej;
- analizuje przepisy Konstytucji RP odnoszące się do narodu polskiego.
- porównuje pojęcia: *tożsamość narodowa* i *świadomość narodowa*;
- wymienia elementy definiujące pojęcie: *tożsamość narodowa*;
- charakteryzuje główne postawy jednostki wobec własnej narodowości;
- charakteryzuje czynniki utrwalające tożsamość narodową;
- wyjaśnia na czym polega wielowarstwowa tożsamość narodowa.
- podaje różnice pomiędzy socjologiczną a prawną definicją grup mniejszościowych w Polsce;
- podaje różnice pomiędzy mniejszością narodową i etniczną w Polsce [cechy, przysługujące prawa];
- charakteryzuje wszystkie mniejszości narodowe i etniczne w Polsce [demografia; rozmieszczenie terytorialne; dziedzictwo, tradycja, historia; formy aktywności politycznej, kulturowej i ekonomicznej];

- analizuje przepisy Konstytucji RP odnoszące się do problemu mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce;
- ocenia stan przestrzegania praw mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce.
- wyjaśnia różnice pomiędzy pojęciami: *nacjonalizm*, *szowinizm*, *rasizm*;
- wyjaśnia wpływ stereotypów na postawy Polaków wobec osób innej narodowości;
- podaje sposoby przeciwdziałania szowinizmowi, rasizmowi i ksenofobii;
- analizuje historyczne i współczesne przyczyny powstawania diaspory polskiej;
- charakteryzuje liczebność i rozmieszczenie współczesnej diaspory polskiej;
- charakteryzuje różne formy aktywności diaspory polskiej utrwalające polską tożsamość narodową;
- omawia zasady procedury repatriacyjnej;
- wymienia formy wsparcia repatriantów przez państwo polskie.
- porównuje różne formy przystosowania się imigrantów do życia w społeczeństwie przyjmującym [separacja, adaptacja, integracja, asymilacja];
- charakteryzuje wybrane modele polityki narodowościowej;
- charakteryzuje wpływ polityki państwa na proces akulturacji i asymilacji grup mniejszościowych;
- charakteryzuje przyczyny i skutki problemów z przystosowaniem się imigrantów do życia w społeczeństwie przyjmującym;
- porównuje wybrane rdzenne grupy autochtoniczne żyjące na kontynencie amerykańskim, w Związku Australijskim, oraz w azjatyckiej części Federacji Rosyjskiej.

Ocena bardzo dobra

Uczeń potrafi to, co na ocenę dobrą oraz:

- charakteryzuje spory dotyczące pojęcia *naród*;
- na wybranych przykładach prezentuje problemy dotyczące kształtowania się narodów we współczesnym świecie.
- porównuje różne typy tożsamości człowieka;
- analizuje problemy związane z kształtowaniem i utrwalaniem tożsamości narodowej;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat charakteru polskiej tożsamości narodowej;
- analizuje problemy wynikające z wielowarstwowej tożsamości narodowej współczesnych społeczeństw europejskich.
- analizuje problemy wynikające z przyjętych w Polsce regulacji prawnych dotyczących grup mniejszościowych, np. problem statusu prawnego Ślązaków;
- charakteryzuje normy prawa międzynarodowego gwarantujące ochronę praw mniejszości;
- porównuje system ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce i wybranych państwach europejskich, np. w Niemczech;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat sensowności ochrony praw mniejszości narodowych przez współczesne państwa demokratyczne.
- dokonuje krytycznej analizy sposobów przeciwdziałania szowinizmowi, rasizmowi i ksenofobii;
- analizuje przyczyny sympatii i antypatii Polaków do wybranych narodów;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat stosunku Polaków do osób innej narodowości.
- porównuje przepisy Ustawy o Karcie Polaka i Ustawy o repatriacji;
- ocenia politykę państwa polskiego, której wyrazem jest Ustawa o Karcie Polaka i Ustawa o repatriacji;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji: *Tożsamość polska za granicą – problem czy atut?*
- porównuje wybrane modele polityki narodowościowej współczesnych państw;
- dokonuje krytycznej analizy polityki wybranych państw wobec rdzennych grup autochtonicznych w kontekście historycznym i współczesnym.

Ocena celująca

Uczeń potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą oraz:

- opracowuje prezentację, w której analizuje
- współczesne problemy polityczne wynikające z procesu kształtowania się narodów;
- proces kształtowania się wybranych narodów europejskich.
- przygotowuje i przeprowadza debatę na temat charakteru polskiej tożsamości narodowej;
- opracowuje prezentację, w której przedstawia wielowarstwową tożsamość wybranych współczesnych społeczeństw europejskich.
- przygotowuje i przeprowadza debatę na temat sensowności ochrony praw mniejszości narodowych przez współczesne państwa demokratyczne;
- podejmuje działania służące propagowaniu wiedzy na temat mniejszości narodowych i etnicznych żyjących w Polsce, np. przygotowuje publikację na stronę internetową szkoły.
- przygotowuje i przeprowadza debatę na temat stosunku Polaków do osób innej narodowości;
- przygotowuje ankietę, oraz wizualizuje i analizuje jej wyniki, dotyczącą stosunku swoich rówieśników do osób innej narodowości.
- podejmuje działania służące propagowaniu wiedzy na temat osiągnięć Polaków żyjących poza granicami Polski [naukowców, polityków, artystów]; np. przygotowuje publikację na stronę internetową szkoły.
- podejmuje działania służące propagowaniu wiedzy na temat sytuacji wybranej grupy mniejszościowej w okresie historycznym, w którym prowadzone były wobec niej działania zmierzające do przymusowej asymilacji, segregacji lub eksterminacji [np. przygotowuje publikację na stronę internetową szkoły].

Klasa II

Poziom podstawowy

Dział I

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- podaje przykłady norm społecznych,
- podaje przykłady aktów prawnych,
- wymienia konsekwencje naruszania norm społecznych, w tym norm prawnych
- wymienia organy władzy uczestniczące w procesie stanowienia prawa w Polsce,
- podaje źródła prawa stanowionego obowiązującego w Polsce,
- wyjaśnia, na czym polega nadrzędna rola konstytucji w Polsce,
- wymienia dzienniki urzędowe [*Dziennik Urzędowy, Monitor Polski*].
- podaje przykłady organów i instytucji udzielających porad prawnych,
- rozpoznaje działania typowe dla następujących zawodów prawniczych: adwokatów, radców prawnych, notariuszy
- podaje przykłady spraw, których może dotyczyć informacja publiczna,
- podaje przykłady instytucji zobowiązanych do udzielania informacji publicznej,
- odszukuje informacje publiczne dotyczące nieskomplikowanych spraw wskazanych przez nauczyciela.

Ocena dostateczna

Uczeń :

- wyjaśnia znaczenie terminu „norma społeczna”,

- wymienia typy norm społecznych,
- podaje przykłady różnych typów norm społecznych,
- wyjaśnia, czym się różnią normy prawne od innych typów norm społecznych,
- przyporządkowuje do poszczególnych typów norm odpowiednie kategorie oceny zachowania,
- wymienia cechy norm prawnych,
- uzasadnia konieczność przestrzegania norm prawnych,
- wymienia pozytywne aspekty poznawania prawa,
- wyjaśnia znaczenie zasady „nieznajomość prawa szkodzi”.
- przedstawia zasięg terytorialny i podmiotowy obowiązującego w Polsce prawa,
- wyjaśnia, jak należy rozumieć zasadę „prawo nie działa wstecz”,
- odszukuje konkretne źródła prawa w dziennikach urzędowych,
- przedstawia hierarchię źródeł prawa powszechnie obowiązującego w Polsce,
- wyjaśnia, na czym polega szczególna moc Konstytucji RP,
- wymienia podstawowe etapy procesu legislacyjnego w Polsce i uczestniczące w nim podmioty.
- wymienia podstawowe rodzaje prawa,
- podaje przykłady spraw regulowanych przez prawo cywilne, rodzinne, administracyjne i karne,
- wyszukuje informacje na temat dostępnych możliwości uzyskania porady prawnej w sytuacjach typowych,
- podaje, jaki jest zakres działalności adwokatów, radców prawnych i notariuszy.
- wyjaśnia, na czym polega prawo do uzyskania informacji publicznej,
- wskazuje podmioty mogące ubiegać się o uzyskanie informacji publicznej,
- wyjaśnia, jakie sprawy obywatel może załatwić dzięki dostępowi do informacji publicznej,
- odszukuje proste informacje publiczne, korzystając z usług
- e-administracji,
- wymienia przykładowe informacje udostępniane w Biuletynie Informacji Publicznej,
- pisze przykładowy wniosek o udzielenie informacji publicznej.

Ocena dobra

Uczeń :

- podaje przepis *Konstytucji RP*, z którego wynika obowiązek wskazywania podstawy prawnej,
- właściwie posługuje się oznaczeniami jednostek redakcyjnych aktu normatywnego,
- wyjaśnia, jakie mogą być konsekwencje łamania zasady „nieznajomość prawa szkodzi”,
- odczytuje z różnych źródeł [teksty narracyjny i normatywny, wykres, tabela, plakat] informacje na temat poziomu wiedzy o prawie wśród pełnoletnich Polaków.
- porównuje źródła prawa stanowionego w Polsce – z uwzględnieniem zakresu ich obowiązywania i miejsca zajmowanego przez nie w hierarchii,
- wyjaśnia znaczenie terminu *vacatio legis*,
- uzasadnia konieczność stosowania zasady „prawo nie działa wstecz”,
- wyjaśnia, jakie są zasady działania Internetowego Systemu Aktów Prawnych,
- interpretuje konstytucyjne zapisy dotyczące procesu legislacyjnego w Polsce,
- wyjaśnia, jakie są konsekwencje łamania zasady „prawo nie działa wstecz”.
- przedstawia zasady działania Nieodpłatnej Pomocy Prawnej i Nieodpłatnego Poradnictwa Obywatelskiego,
- odszukuje informacje na temat działalności organizacji i instytucji udzielających pomocy prawnej w nietypowych sytuacjach [np. poszukujących ludzi zaginionych].

- wyjaśnia, na czym polega transparentność życia publicznego,
- wyjaśnia, na czym polega działalność organizacji typu watchdog, i odszukuje informacje na ich temat,
- charakteryzuje podstawowe sposoby przechowywania i udostępniania informacji publicznej,
- wymienia sytuacje, w których dostęp do informacji publicznej może zostać ograniczony.

Ocena bardzo dobra

Uczeń :

- wyjaśnia, na czym polega różnica między prawem w znaczeniu podmiotowym a prawem w rozumieniu przedmiotowym,
- porównuje różne typy norm społecznych, np. z uwzględnieniem źródeł norm,
- analizuje budowę normy prawnej, rozpoznając jej poszczególne elementy,
- wyjaśnia, na czym polega różnica między aktem prawnym a przepisem prawnym.
- wyjaśnia, na czym polega problem „inflacji” prawa w Polsce,
- omawia zasady publikowania źródeł prawa w Polsce,
- analizuje konstytucyjne zapisy dotyczące ratyfikacji umów międzynarodowych,
- omawia hierarchiczny układ źródeł prawa w Polsce, w tym relację między ustawą a ratyfikowaną umową międzynarodową.
- porównuje zakres działalności adwokatów, radców prawnych i notariuszy,
- odszukuje informacje na temat instytucji udzielających pomocy prawnej w jego miejscowości, gminie lub powiecie.
- określa, jakie jest znaczenie transparentności życia publicznego dla prawidłowego funkcjonowania państwa i społeczeństwa demokratycznego,
- analizuje, jak dostęp do informacji publicznej pomaga obywatelom w rozwiązywaniu problemów w konkretnych sytuacjach z życia codziennego.

Ocena celująca

Uczeń :

- na wybranych przykładach dokonuje wykładni prawa.
- przeprowadza ankietę na temat znajomości źródeł prawa powszechnie obowiązującego w Polsce oraz sposobów ich publikacji – np. w swojej społeczności szkolnej, a także analizuje i udostępnia wyniki wykonanych przez siebie badań.
- przygotowuje i realizuje skierowaną do społeczności szkolnej akcję promującą instytucje udzielające pomocy prawnej w jego miejscowości, gminie lub powiecie.

Dział II

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- podaje przykłady praw i wolności człowieka uwzględnionych w *Konstytucji RP*,
- podaje przykłady praktycznej realizacji praw i wolności człowieka wymienionych w *Konstytucji RP*,
- podaje przykłady praw przysługujących w Polsce mniejszościom narodowym i etnicznym oraz grupom posługującym się językiem regionalnym.
- podaje przykłady konstytucyjnych środków ochrony praw człowieka w Polsce,
- wymienia przykłady spraw, z którymi można zwrócić się do Rzecznika Praw Obywatelskich,
- podaje przykłady działających w Polsce organizacji, których celem jest obrona praw człowieka.

- wymienia instytucje tworzące strasburski system praw człowieka [Rada Europy, Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Europejski Trybunał Praw Człowieka].
- podaje przykłady łamania praw człowieka,
- wskazuje zagrożenia wynikające z łamania praw człowieka

Ocena dostateczna

Uczeń :

- wymienia zasady ogólne dotyczące ochrony praw człowieka wymienionych w *Konstytucji RP*,
- wymienia prawa człowieka przysługujące mniejszościom narodowym i etnicznym oraz grupom posługującym się językiem regionalnym.
- wymienia konstytucyjne środki ochrony praw człowieka w Polsce,
- wyjaśnia, na czym polega prawo do:
  - - sądu,
  - - zaskarżenia,
  - - wynagrodzenia za szkodę,
  - - złożenia skargi konstytucyjnej,
  - - wystąpienia do Rzecznika Praw Obywatelskich,
- wymienia przykładowe formy działalności Rzecznika Praw Obywatelskich,
- pisze przykładową skargę do Rzecznika Praw Obywatelskich,
- wymienia podstawowe elementy procedury składania skargi konstytucyjnej,
- omawia zakres i formy działalności wybranej organizacji broniącej praw człowieka.
- przedstawia okoliczności historyczne, które miały wpływ na powstanie systemów ochrony praw człowieka,
- podaje podstawowe informacje na temat Powszechnej deklaracji praw człowieka,
- prezentuje podstawowe informacje na temat strasburskiego systemu praw człowieka [Rada Europy, Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Europejski Trybunał Praw Człowieka],
- wymienia podstawowe zasady składania skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu.
- wymienia formy łamania praw człowieka i ilustruje je odpowiednimi przykładami,
- rozpoznaje przypadki naruszeń praw człowieka opisane w tekstach publicystycznych,
- wymienia przyczyny łamania praw człowieka,
- wskazuje i charakteryzuje zagrożenia wynikające z łamania praw człowieka, w tym w państwach demokratycznych,
- porównuje skalę łamania praw człowieka w państwach demokratycznych i niedemokratycznych.

Ocena dobra

Uczeń :

- przyporządkowuje konkretne prawa człowieka do odpowiednich kategorii uwzględnionych w *Konstytucji RP*,
- wymienia konstytucyjne warunki, które muszą zostać spełnione, aby można było ograniczyć korzystanie z praw człowieka,
- analizuje konstytucyjne prawa człowieka z uwzględnieniem koncepcji praw jednostki [prawa człowieka, prawa obywatela],
- analizuje przepisy prawne z *Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym*.

- analizuje wybrane przypadki łamania praw człowieka, w tym wskazuje, jakie konstytucyjne środki ochrony tych praw były dostępne w omawianych sytuacjach,
- określa zakres działalności i uprawnień Rzecznika Praw Obywatelskich,
- odszukuje informacje na temat celów szczegółowych oraz form działania wybranej organizacji broniącej praw człowieka,
- wyjaśnia, jakie jest znaczenie skargi konstytucyjnej w systemie ochrony praw człowieka w Polsce.
- wymienia państwa należące do Rady Europy i wskazuje je na mapie,
- analizuje przykładowe skargi złożone do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu oraz wybrane wyroki Trybunału,
- wyjaśnia znaczenie Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dla europejskiego systemu ochrony praw człowieka,
- wymienia warunki dopuszczalności skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu.
- określa skalę łamania praw człowieka w Polsce i na świecie na podstawie zestawień statystycznych oraz raportów organizacji pozarządowych,
- zbiera, analizuje i prezentuje informacje na temat łamania praw człowieka w wybranym państwie niedemokratycznym.

Ocena bardzo dobra

Uczeń :

- porównuje znaczenie pojęć „prawo” i „wolność”,
- wyjaśnia, jakie miejsce zajmują prawa człowieka w *Konstytucji RP*,
- uzasadnia konieczność ochrony praw przysługujących grupom mniejszościowym, ze szczególnym uwzględnieniem praw mniejszości narodowych i etnicznych oraz grup posługujących się językiem regionalnym,
- odszukuje i prezentuje informacje na temat praw mniejszości polskiej w wybranych państwach.
- porównuje i ocenia działalność wybranych organizacji broniących praw człowieka w Polsce,
- wymienia negatywne konsekwencje wynikające z przewlekłości postępowań sądowych w Polsce oraz wskazuje główne przyczyny tego problemu,
- analizuje przepisy regulujące zasady korzystania z prawa do:
  - - sądu,
  - - zaskarżenia,
  - - wynagrodzenia za szkodę,
  - - złożenia skargi konstytucyjnej.
- omawia strukturę Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu,
- ocenia działalność Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.
- wyszukuje i prezentuje informacje na temat dokonań wybitnych postaci działających na rzecz ochrony praw człowieka, np. laureatów Pokojowej Nagrody Nobla,
- analizuje współczesne zjawiska [polityczne, ekonomiczne, socjalne, kulturowe] zaliczane do przyczyn łamania praw człowieka.

Ocena celująca

Uczeń :

- analizuje spory światopoglądowe dotyczące wybranych praw człowieka,
- organizuje debatę na temat praw człowieka i aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji,
- przygotowuje i prezentuje na forum społeczności szkolnej materiały [film, plakat, artykuł itp.] dotyczące wybranego problemu związanego z ochroną praw człowieka.

- przygotowuje i prezentuje na forum społeczności szkolnej materiały [film, plakat, artykuł itp.] dotyczące działalności np.:
- - Rzecznika Praw Obywatelskich w Polsce,
- - jednej z organizacji, których celem jest obrona praw człowieka,
- jest aktywnym członkiem organizacji broniącej praw człowieka,
- aktywnie uczestniczy w działaniach podejmowanych przez organizacje broniące praw człowieka.
- przygotowuje i prezentuje na forum społeczności szkolnej materiały [film, plakat, artykuł itp.] dotyczące działalności Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu.
- organizuje debatę poświęconą tematowi łamania praw człowieka w państwach demokratycznych i niedemokratycznych oraz aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji,
- przygotowuje i prezentuje na forum społeczności szkolnej materiały [film, plakat, artykuł itp.] dotyczące problemu łamania praw człowieka.

Dział III

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- rozpoznaje sprawy regulowane przez prawo cywilne,
- definiuje podstawowe pojęcia z zakresu prawa cywilnego [osoba fizyczna, powód i pozwany, testament],
- wymienia podstawowe formy nabycia własności,
- wymienia strony postępowania cywilnego i wskazuje przysługujące im prawa,
- rozpoznaje podstawowe zasady obowiązujące w postępowaniu cywilnym.
- wymienia elementy konstytucyjnej definicji małżeństwa,
- podaje skutki prawne zawarcia małżeństwa,
- wymienia prawa i obowiązki rodziców i dzieci.
- właściwie posługuje się podstawowymi pojęciami z zakresu prawa karnego [oskarżyciel, oskarżony, przestępstwo, wykroczenie, apelacja],
- wyjaśnia znaczenie podstawowych zasad prawa karnego [nie ma przestępstwa bez ustawy, domniemanie niewinności],
- wymienia etapy postępowania karnego i jego uczestników.
- wskazuje dziedziny życia publicznego regulowane przez prawo administracyjne,
- wymienia podstawowe elementy decyzji administracyjnej,
- wymienia środki zaskarżenia decyzji administracyjnej.
-
- wymienia podstawowe prawa przysługujące obywatelom polskim w zakresie opieki społecznej i zdrowotnej,
- wymienia instytucje kierujące systemem ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz służbą zdrowia [KRUS, ZUS, NFZ],
- rozróżnia ubezpieczenia: emerytalne, rentowe, chorobowe, wypadkowe,
- podaje podstawowe zasady korzystania z publicznej opieki zdrowotnej.
- wymienia problemy społeczne, z którymi boryka się państwo polskie,
- wymienia podstawowe zasady funkcjonowania systemu opieki społecznej w Polsce,
- wymienia podstawowe przyczyny bezrobocia,
- podaje podstawowe informacje dotyczące systemu szkolnictwa w Polsce, w tym szkolnictwa wyższego.

Ocena dostateczna

Uczeń :

- podaje przykłady norm z prawa cywilnego,
- wyjaśnia, czym się różni zdolność prawna od zdolności do czynności prawnych,
- wymienia podstawowe cechy prawa cywilnego,
- właściwie posługuje się podstawowymi pojęciami z zakresu prawa cywilnego [zobowiązanie, prawa majątkowe, prawa osobiste, przedstawicielstwo ustawowe, pełnomocnictwo, zobowiązanie, rzecz, własność, spadek, zachówek, dziedziczenie ustawowe], a także rozpoznaje przepisy prawne, w których pojęcia te zostały zdefiniowane,
- podaje przykłady praw majątkowych i praw osobistych,
- wymienia uprawnienia właściciela rzeczy,
- podaje podstawowe zasady dziedziczenia testamentowego,
- pisze przykładowy pozew cywilny,
- przedstawia przebieg postępowania cywilnego.
- wymienia przeszkody prawne uniemożliwiające zawarcie małżeństwa oraz możliwe powody unieważnienia związku małżeńskiego,
- właściwie posługuje się podstawowymi pojęciami z zakresu prawa rodzinnego [małżeństwo, wspólnota majątkowa, obowiązek alimentacyjny],
- pisze przykładowy wniosek alimentacyjny.
- wyjaśnia, na czym polega różnica między Kodeksem karnym a Kodeksem postępowania karnego,
- rozpoznaje zastosowanie podstawowych zasad prawa karnego [nie ma przestępstwa bez ustawy, domniemanie niewinności] w przepisach prawnych i wyjaśnia konsekwencje łamania tych reguł,
- wymienia strony postępowania karnego [przygotowawczego i procesowego] oraz przysługujące im prawa,
- wymienia główne prawa, jakie przysługują ofierze, sprawcy i świadkowi przestępstwa,
- podaje podstawowe zasady regulujące prowadzenie rozprawy w procesie karnym,
- pisze przykładowe zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa.
- właściwie posługuje się podstawowymi pojęciami z zakresu prawa administracyjnego [administracja publiczna, organ administracji publicznej, akt administracyjny],
- wymienia podstawowe cechy prawa administracyjnego,
- wymienia etapy postępowania administracyjnego oraz biorące w nim udział podmioty [i innych jego uczestników],
- krótko charakteryzuje środki zaskarżenia decyzji administracyjnej,
- pisze przykładowe
- odwołanie od decyzji administracyjnej,
- wymienia zadania sądów administracyjnych.
- wymienia główne zasady i cele funkcjonowania systemu ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych,
- przedstawia specyfikę obowiązkowych i dobrowolnych ubezpieczeń zdrowotnych w Polsce,
- odczytuje z różnych źródeł informacji [tekst narracyjny i normatywny, wykres, tabela] dane dotyczące stanu wiedzy Polaków na temat funkcjonowania systemu ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych,
- wymienia rodzaje ubezpieczeń funkcjonujących w Polsce,
- wymienia zadania:
  - - Zakładu Ubezpieczeń Społecznych,
  - - Narodowego Funduszu Zdrowia.
- wymienia przykłady wykluczenia społecznego oraz wskazuje jego konsekwencje,

- podaje przykłady działań podejmowanych przez państwo polskie w celu ograniczenia bezrobocia i wykluczenia społecznego,
- odczytuje z różnych źródeł informacji [teksty narracyjny i normatywny, wykres, tabela] dane dotyczące poziomu i zasięgu bezrobocia oraz wykluczenia społecznego w Polsce,
- przedstawia strukturę szkolnictwa w Polsce, w tym szkolnictwa wyższego,
- wyjaśnia, w jaki sposób można podnosić swoje kwalifikacje zawodowe.

Ocena dobra

Uczeń :

- porównuje instytucje przedstawicielstwa ustawowego i pełnomocnictwa,
- wyjaśnia, na czym polega różnica między *Kodeksem cywilnym* a *Kodeksem postępowania cywilnego*,
- analizuje proste kazusy dotyczące prawa cywilnego, np. prawa spadkowego,
- analizuje pod kątem poprawności przykładowy pozew cywilny.
- interpretuje wybrane przepisy z Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego,
- wyjaśnia, na czym polega unieważnienie małżeństwa i wymienia jego konsekwencje prawne,
- analizuje pod kątem poprawności przykładowy wniosek alimentacyjny,
- analizuje proste kazusy dotyczące prawa rodzinnego.
- analizuje pod kątem poprawności przykładowe zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa,
- analizuje proste kazusy dotyczące prawa karnego,
- interpretuje wybrane przepisy Kodeksu karnego i Kodeksu postępowania karnego.
- analizuje pod kątem poprawności:
  - - odwołanie od decyzji administracyjnej,
  - - zażalenie na postanowienie organów administracyjnych,
  - - skargę administracyjną,
- analizuje proste kazusy prawne dotyczące prawa administracyjnego,
- wymienia przesłanki stwierdzenia nieważności decyzji administracyjnej,
- rozpoznaje rodzaje administracji publicznej,
- interpretuje wybrane przepisy z Kodeksu postępowania administracyjnego.
- analizuje proste kazusy dotyczące systemu ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych w Polsce,
- analizuje informacje na temat tego, w jaki sposób Polacy oceniają funkcjonowanie systemu opieki społecznej i zdrowotnej w Polsce.
- wyjaśnia, jakie uwarunkowania mają wpływ na zjawisko wykluczenia społecznego,
- porównuje różne rodzaje bezrobocia, z uwzględnieniem specyficznych uwarunkowań oraz konsekwencji społecznych, ekonomicznych, politycznych i kulturowych,
- odszukuje i prezentuje informacje na temat działalności urzędu pracy w jego powiecie,
- omawia podstawowe zasady funkcjonowania systemu bolońskiego w szkolnictwie wyższym,
- przedstawia wady i zalety edukacji zdalnej,
- analizuje problemy i uwarunkowania mające wpływ na wybór ścieżki edukacyjnej dokonywany przez młodych ludzi.

Ocena bardzo dobra

Uczeń :

- prezentuje podział prawa cywilnego obowiązujący w Polsce,

- interpretuje wybrane przepisy z *Kodeksu cywilnego* oraz *Kodeksu postępowania cywilnego*,
- przedstawia konstrukcję stosunku cywilnoprawnego określanego jako zobowiązanie,
- rozpoznaje typy postępowań cywilnych i je charakteryzuje.
- analizuje spór społeczny dotyczący:
  - - instytucji małżeństwa,
  - - modelu rodziny,
  - - zakresu władzy rodzicielskiej,
- w tym zajmuje stanowisko wobec omawianego problemu i konstruuje odpowiednie argumenty.
- porównuje przebieg rozpraw [zasady, etapy] prowadzonych w sądzie powszechnym w ramach postępowania cywilnego i postępowania karnego,
- porównuje prawa przysługujące poszczególnym uczestnikom postępowania karnego.
- porównuje różne rodzaje aktów administracyjnych,
- porównuje akty administracyjne z aktami normatywnymi,
- porównuje decyzje administracyjne z postanowieniami administracyjnymi,
- charakteryzuje i porównuje rodzaje postępowań administracyjnych,
- porównuje decyzję administracyjną z wyrokiem sądu.
- porównuje poszczególne rodzaje ubezpieczeń funkcjonujących w Polsce,
- analizuje uwarunkowania mające wpływ na funkcjonowanie systemu ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych w Polsce.
- porównuje różne formy zwalczania bezrobocia i ocenia ich skuteczność,
- analizuje spór społeczny dotyczący zakresu i form funkcjonowania opieki społecznej w Polsce – zajmuje stanowisko w sprawie i konstruuje odpowiednie argumenty,
- wymienia zadania Ministra Edukacji Narodowej i kuratorów oświaty,
- wymienia formy kształcenia ustawicznego,
- planuje i prezentuje swoją indywidualną ścieżkę edukacji.

Ocena celująca

Uczeń :

- analizuje złożone kazusy z zakresu prawa cywilnego.
- analizuje złożone kazusy z zakresu prawa rodzinnego.
- analizuje złożone kazusy z zakresu prawa karnego.
- analizuje złożone kazusy z zakresu prawa administracyjnego.
- analizuje złożone kazusy dotyczące systemu ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych w Polsce,
- organizuje debatę na temat:
  - ubezpieczeń społecznych w Polsce,
  - funkcjonowania systemu publicznej służby zdrowia w Polsce, a także aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji.
- organizuje debatę poświęconą:
  - problemom społecznym w Polsce,
  - funkcjonowaniu systemu edukacji w Polsce, a także aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji,
- przygotowuje i prezentuje na forum społeczności szkolnej materiały [film, plakat, artykuł itp.] dotyczące:
  - możliwości i zasad studiowania w wybranym państwie świata,
  - form wspierania przez państwo polskie osób studiujących za granicą.

Dział IV

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- podaje przykłady podmiotów międzynarodowego prawa publicznego,
- wymienia przykładowe zasady międzynarodowego prawa publicznego.
- podaje przykłady zjawisk wynikających z procesu globalizacji,
- podaje przykłady pozytywnych i negatywnych aspektów procesu globalizacji.
- podaje przykłady współczesnych konfliktów międzynarodowych,
- wymienia sposoby rozwiązywania konfliktów etnicznych,
- podaje cechy współczesnego terroryzmu.
- podaje cele i zasady funkcjonowania ONZ,
- wymienia przykłady działań ONZ na rzecz pokoju na świecie, w tym wybrane misje pokojowe.
- rozpoznaje główne zasady i obszary funkcjonowania Unii Europejskiej,
- wymienia główne organy i instytucje Unii Europejskiej,
- podaje korzyści wynikające z członkostwa w Unii Europejskiej dla polskich obywateli,
- podaje rok wstąpienia Polski do Unii Europejskiej.
- wymienia główne cele i zadania NATO,
- podaje rok wstąpienia Polski do NATO.
- rozpoznaje zadania ambasadorów i konsulów.

Ocena dostateczna

Uczeń :

- wymienia formy dwustronnych stosunków międzynarodowych,
- podaje cechy współczesnych stosunków międzynarodowych,
- wyjaśnia, czym jest międzynarodowe prawo publiczne,
- wymienia podmioty międzynarodowego prawa publicznego,
- wyjaśnia znaczenie zasad międzynarodowego prawa publicznego [zasady suwerenności, integralności terytorialnej, nienaruszalności granic, nieingerowania w sprawy wewnętrzne państwa, samostanowienia narodów, pokojowego rozstrzygania sporów, powstrzymywania się od groźby użycia siły lub jej rzeczywistego użycia].
- wymienia podstawowe aspekty procesu globalizacji,
- podaje przykłady zjawisk świadczących o globalizacji w wymiarach politycznym, ekologicznym, ekonomicznym, komunikacyjnym i kulturowym,
- wymienia skutki globalizacji w polityce, kulturze i życiu społecznym,
- podaje przykłady organizacji międzynarodowych, których działalność ma istotny wpływ na proces globalizacji.
- wymienia przyczyny, konsekwencje i formy konfliktów etnicznych,
- podaje przykłady współczesnych konfliktów etnicznych na obszarze Unii Europejskiej,
- właściwie posługuje się terminami „migracje”, „uchodźcy”, „asymilacja”, „grupa etniczna”, „integracja”,
- podaje przykłady działań o charakterze terrorystycznym,
- wymienia główne współczesne organizacje terrorystyczne,
- wymienia metody walki ze współczesnym terroryzmem.
- okoliczności, które doprowadziły do powstania Organizacji Narodów Zjednoczonych,
- podaje podstawowe informacje na temat Karty Narodów Zjednoczonych,
- wymienia główne organy ONZ i podaje, jakie są ich zadania,
- podaje przykłady wyspecjalizowanych organizacji, funduszy, programów i agend Narodów Zjednoczonych.

- przedstawia podstawowe uwarunkowania mające wpływ na proces integracji europejskiej,
- wymienia państwa należące współcześnie do Unii Europejskiej i wskazuje je na mapie,
- wymienia obowiązujące akty prawa pierwotnego Unii Europejskiej,
- wymienia prawa przysługujące obywatelom Unii Europejskiej,
- wymienia główne organy i instytucje Unii Europejskiej [Komisję Europejską, Radę Europejską, Parlament Europejski, Radę Unii Europejskiej i Trybunał Sprawiedliwości UE].
- omawia okoliczności, które doprowadziły do powstania Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego,
- wymienia główne organy NATO,
- wymienia państwa należące do NATO i wskazuje je na mapie.
- właściwie posługuje się terminami „polityka zagraniczna”, „racja stanu”, „dyplomacja publiczna”, „misja dyplomatyczna”,
- wymienia sprawy, które obywatel polski może załatwić w konsulatach.

Ocena dobra

Uczeń :

- na wybranych przykładach wykazuje złożoność i wielopłaszczyznowość współczesnych stosunków międzynarodowych,
- wymienia cechy międzynarodowego prawa publicznego,
- na wybranych przykładach analizuje działanie międzynarodowego prawa publicznego.
- wyjaśnia, na czym polega zjawisko określane jako efekt motyla,
- na wybranych przykładach wykazuje współzależności występujące między państwami w środowisku międzynarodowym.
- wyjaśnia znaczenie terminów „czystki etniczne” i „ludobójstwo”,
- charakteryzuje metody walki ze współczesnym terroryzmem,
- charakteryzuje wybrany konflikt etniczny na obszarze Unii Europejskiej,
- na wybranym przykładzie opisuje metody i formy działania współczesnych organizacji terrorystycznych.
- charakteryzuje działalność wybranych agend, organów i organizacji wyspecjalizowanych funkcjonujących w ramach ONZ.
- wyjaśnia, na czym polega różnica między prawem pierwotnym a prawem wtórnym Unii Europejskiej,
- omawia obszary funkcjonowania Unii Europejskiej,
- odczytuje z różnorodnych źródeł [teksty narracyjny i normatywny, wykres, tabela] informacje dotyczące społecznej oceny członkostwa Polski w Unii Europejskiej.
- odczytuje z różnych źródeł [tekst narracyjny i normatywny, wykres, tabela] informacje dotyczące oceny:
  - działalności NATO na rzecz światowego pokoju,
  - członkostwa Polski w NATO,
  - wpływu NATO na pozycję Stanów Zjednoczonych Ameryki w świecie,
- określa i ocenia rolę Stanów Zjednoczonych Ameryki w strukturach NATO.
- na przykładzie wybranych placówek dyplomatycznych RP przedstawia zadania ambasad i konsulatów,
- wymienia priorytety polskiej polityki zagranicznej.

Ocena bardzo dobra

Uczeń :

- odszukuje, analizuje i prezentuje informacje na temat łamania zasad międzynarodowego prawa publicznego.
- zbiera, analizuje i prezentuje informacje na temat:

- wpływu wybranych podmiotów prawa międzynarodowego publicznego na proces globalizacji,
- ruchów anty- i alterglobalistycznych,
- analizuje spór dotyczący oceny procesu globalizacji – zajmuje stanowisko w sprawie i konstruuje odpowiednie argumenty.
- zbiera, analizuje i prezentuje informacje na temat:
  - współczesnych konfliktów etnicznych,
  - problemu terroryzmu międzynarodowego [przyczyny, uwarunkowania, konsekwencje, formy, organizacje terrorystyczne, skala zagrożenia, metody przeciwdziałania].
- zbiera, analizuje i prezentuje informacje na temat:
  - działalności organów, wyspecjalizowanych, organizacji, funduszy, programów i agend Narodów Zjednoczonych,
  - misji pokojowych ONZ,
- ocenia zasadność i skuteczność działań podejmowanych przez ONZ.
- przedstawia główne etapy procesu integracji europejskiej, w tym:
  - utworzone organizacje i zawarte traktaty,
  - sposób funkcjonowania wspólnot europejskich i zakres współpracy państw członkowskich na poszczególnych etapach,
  - państwa, które przystąpiły do wspólnot europejskich,
- porównuje zasięg terytorialny Unii Europejskiej, strefy Schengen i strefy euro,
- charakteryzuje poszczególne źródła prawa pierwotnego Unii Europejskiej.
- omawia stosunki NATO z Federacją Rosyjską,
- charakteryzuje główne organy NATO,
- zbiera, analizuje i prezentuje informacje na temat:
  - roli NATO w budowaniu pokoju na świecie,
  - przebiegu wybranych operacji wojskowych NATO.
- przedstawia główne inicjatywy międzynarodowe, w które angażuje się państwo polskie [np. Grupa Wyszehradzka, Trójkąt Weimarski, Trójmorze].

Ocena celująca

Uczeń :

- interpretuje kazusy dotyczące międzynarodowego prawa publicznego.
- przygotowuje i prezentuje na forum społeczności szkolnej materiały [film, plakat, artykuł itp.] dotyczące wybranych problemów i wyzwań wynikających z procesu globalizacji,
- organizuje debatę poświęconą zagadnieniom związanym z globalizacją i aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji.
- przygotowuje i prezentuje na forum społeczności szkolnej materiały [film, plakat, artykuł itp.] dotyczące wybranych metod i form rozwiązywania współczesnych sporów międzynarodowych.
- organizuje debatę poświęconą:
  - ocenie pracy ONZ,
  - wyzwaniom stojącym przed ONZ,
- a także aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji.
- odszukuje i prezentuje, np. na forum społeczności szkolnej, informacje na temat funduszy Unii Europejskiej i ich wykorzystania w Polsce oraz w najbliższych państwach członkowskich,
- dokonuje krytycznej analizy zagadnień dotyczących członkostwa Polski w Unii Europejskiej,
- zbiera i prezentuje informacje na temat sporu społecznego dotyczącego oceny polskiego członkostwa w Unii Europejskiej,

- organizuje debatę poświęconą wybranym problemom związanym z funkcjonowaniem Unii Europejskiej oraz aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji.
- dokonuje krytycznej oceny wybranych aspektów działalności NATO,
- organizuje debatę poświęconą wybranym aspektom funkcjonowania NATO i aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji,
- odszukuje i prezentuje, np. na forum społeczności szkolnej, informacje na temat
- członkostwa Polski w NATO.
- odszukuje w różnych źródłach informacje na temat działalności polskich placówek dyplomatycznych w wybranych państwach świata.

Klasa II

Poziom rozszerzony

Dział I

Państwo, polityka, demokracja

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- wymienia trzy podstawowe cechy/atrtrybuty państwa [terytorialność, suwerenność, przymusowość];
- rozpoznaje i wymienia różne rodzaje władzy;
- wymienia podstawowe teorie dotyczące genezy państwa [Arystotelesa, teistyczna, umowy społecznej, podboju, marksistowska];
- wymienia podstawowe funkcje państwa.
- podaje przykłady praw i obowiązków obywatela Polski;
- wyjaśnia znaczenie podstawowych pojęć związanych z nabyciem obywatelstwa [prawo ziemi, prawo krwi];
- podaje podstawowy sposób nabycia obywatelstwa polskiego.
- podaje przykłady działań definiujących politykę;
- podaje przykłady współczesnych konfliktów politycznych.
- wymienia podstawowe założenia liberalizmu, konserwatyzmu, socjaldemokracji i katolickiej nauki społecznej;
- wymienia podstawowe założenia faszyzmu, nazizmu i komunizmu;
- wymienia podstawowe założenia ideowe ruchów narodowych, regionalnych i separatystycznych oraz myśli propaństwowej.
- podaje podstawową definicję pojęcia „demokracja”;
- wymienia podstawowe zasady demokracji [suwerenności ludu, trójpodziału i równowagi władz, konstytucjonalizmu, praworządności, pluralizmu];
- podaje przykładowe formy demokracji bezpośredniej i pośredniej;
- wyjaśnia, na czym polega powszechne prawo wyborcze;
- wymienia podstawowe cechy ustroju z okresu tzw. Polski Ludowej.
- podaje podstawowe elementy rewolucji i reformy rozumianych jako dwa modele zmiany ustroju państwa;
- wymienia główne postanowienia tzw. Okrągłego Stołu
- rozpoznaje zjawisko populizmu we współczesnej polityce;
- rozpoznaje patologie życia publicznego: korupcję, nepotyzm, demagogię, klientelizm i kumoterstwo.

Ocena dostateczna

Uczeń :

- podaje klasyczną definicję państwa [G. Jellinek];
- wyjaśnia, na czym polegają trzy podstawowe cechy/atributy państwa [terytorialność, suwerenność, przymusowość];
- rozpoznaje specyficzne cechy władzy państwowej;
- wyjaśnia, czym jest legitymizacja władzy;
- rozpoznaje poszczególne typy legitymizacji władzy [według M. Webera];
- rozpoznaje podstawowe teorie genezy państwa [Arystotelesa, teistyczna, umowy społecznej, podboju, marksistowska];
- podaje przykłady realizacji poszczególnych funkcji państwa;
- odczytuje z różnych źródeł [tabele, wykresy, schematy, wyniki badań opinii publicznej, teksty publicystyczne] informacje dotyczące państwa.
- wyjaśnia, czym jest obywatelstwo;
- wyjaśnia znaczenie podstawowych pojęć związanych z nabyciem obywatelstwa [naturalizacja, repatriacja];
- wyjaśnia, kim jest bezpaństwowiec;
- wyjaśnia, w jaki sposób można nabyć obywatelstwo polskie;
- wyjaśnia kwestię posiadania obywatelstwa kilku państw z uwzględnieniem przepisów prawa polskiego.
- wyjaśnia pochodzenie pojęcia „polityka”;
- podaje przykłady różnych definicji i koncepcji polityki;
- wymienia przyczyny konfliktów politycznych;
- wyjaśnia, na jakich zasadach i w jakich okolicznościach wypracowano wybrane kompromisy polityczne we współczesnym świecie.
- wyjaśnia, czym jest myśl polityczna;
- przedstawia podstawowe założenia liberalizmu, konserwatyzmu, socjaldemokracji i katolickiej nauki społecznej;
- omawia podstawowe założenia faszyzmu, nazizmu i komunizmu;
- wymienia cechy charakterystyczne ruchów społecznych;
- porównuje rodzaje ruchów społecznych [ruchy rewolucyjne, reformatorskie, ekspresywne];
- omawia założenia ideowe ruchów narodowych, regionalnych i separatystycznych oraz myśli propaństwowej;
- wyjaśnia znaczenie terminów: „alterglobalizm”, „ekologizm”, „feminizm”;
- odczytuje z różnych źródeł [tabele, wykresy i schematy przedstawiające wyniki badań opinii publicznej, teksty publicystyczne] informacje dotyczące poglądów politycznych rozpowszechnionych w społeczeństwie.
- demokracji [suwerenności ludu, trójpodziału i równowagi władz, konstytucjonalizmu, praworządności, pluralizmu];
- wyjaśnia etymologię słowa „demokracja”;
- wyjaśnia, na czym polega różnica między demokracją bezpośrednią a demokracją pośrednią;
- rozpoznaje podstawowe formy demokracji bezpośredniej [referendum, plebiscyt, inicjatywa ludowa, weto ludowe];
- wymienia główne fazy procesu kształtowania się demokracji;
- wymienia główne fazy procesu upowszechniania się praw wyborczych;
- przedstawia podstawowe zasady ustrojowe zawarte w artykułach henrykowskich;
- przyporządkowuje do podstawowych zasad demokracji konkretne przepisy konstytucji marcowej;
- omawia rozwiązania polityczno-ustrojowe z okresu tzw. Polski Ludowej [monizm, kierownicza rola gremiów decyzyjnych PZPR, system fikcji ustrojowych].
- na wybranych przykładach przedstawia różne modele demokratyzacji;

- wskazuje podstawowe różnice między reformą a rewolucją rozumianymi jako dwa modele zmiany ustroju państwa;
- przedstawia główne etapy procesu demokratyzacji państwa polskiego;
- charakteryzuje główne postanowienia tzw. Okrągłego Stołu w Polsce;
- poprawnie posługuje się terminami „dekomunizacja” i „lustracja”;
- wymienia główne zasady regulujące proces lustracji w Polsce;
- przedstawia główne cechy wybranych modeli dekomunizacji i lustracji;
- rozwija skrótowiec „IPN”;
- odczytuje z dostępnych źródeł [tabele, wykresy i schematy prezentujące wyniki badań opinii publicznej] informacje dotyczące społecznej oceny okresu tzw. Polski Ludowej oraz procesu transformacji ustrojowej państwa polskiego i lustracji;
- na podstawie dostępnej literatury [np. fragmentów pracy Pamięć po komunizmie Pawła Śpiwaka] omawia zróżnicowane oceny dotyczące epoki tzw. Polski Ludowej, funkcjonujące w pamięci społecznej, oraz przedstawia różne poglądy na kwestię rozliczenia tego okresu [w tym lustracji].
- wymienia cechy populizmu;
- wymienia konsekwencje zjawiska populizmu we współczesnej polityce;
- odczytuje z różnych źródeł [tabele, wykresy, schematy prezentujące wyniki badań opinii publicznej, źródła ikonograficzne] informacje dotyczące populizmu, demagogii, korupcji, nepotyzmu, klientelizmu i kumoterstwa.

Ocena dobra

Uczeń :

- charakteryzuje władzę jako zjawisko społeczne;
- charakteryzuje podstawowe teorie genezy państwa [Arystotelesa, teistyczna, umowy społecznej, podboju, marksistowska];
- porównuje różne typy legitymizacji władzy [według M. Webera];
- wyjaśnia różnicę między władzą państwową a władzą publiczną.
- analizuje i porównuje ze sobą sposoby nabywania obywatelstwa polskiego;
- wyjaśnia, w jaki sposób i w jakich okolicznościach można utracić obywatelstwo, w tym obywatelstwo polskie;
- przedstawia problemy wynikające z braku obywatelstwa.
- analizuje i porównuje ze sobą różne współczesne koncepcje polityki;
- analizuje przyczyny, przebieg i konsekwencje przykładowych konfliktów politycznych.
- wyjaśnia różnicę między ideologią, doktryną i programem politycznym;
- wyjaśnia, czym jest ideologia polityczna;
- porównuje ze sobą myśl liberalną, myśl konserwatywną, myśl socjaldemokratyczną i katolicką naukę społeczną;
- wskazuje różnice w pojmowaniu równości, wolności i sprawiedliwości w ramach różnych nurtów myśli politycznej;
- wyjaśnia, na czym polega klasyfikacja poglądów politycznych na lewicowe i prawicowe;
- dokonuje krytyki założeń faszyzmu, nazizmu i komunizmu z uwzględnieniem praw człowieka i zasad demokracji;
- omawia genezę myśli faszystowskiej, nazistowskiej i komunistycznej oraz wymienia głównych przedstawicieli tych nurtów;
- analizuje przyczyny powstawania ruchów społecznych;
- porównuje ze sobą założenia myśli propaństwowej i anarchizmu;
- podaje przykłady ruchów narodowych, regionalnych i separatystycznych we współczesnym świecie.
- między demokracją formalną a demokracją realną,
- omawia wpływ myśli oświeceniowej na proces kształtowania się fundamentów współczesnej demokracji;
- udowadnia, że rozwiązania

- polityczno-ustrojowe z okresu tzw. Polski Ludowej [monizm, kierownicza rola gremiów decyzyjnych PZPR, system fikcji ustrojowych] miały charakter niedemokratyczny;
- porównuje ze sobą zasady i przepisy prawne zawarte w konstytucjach polskich z 1921 i 1952 roku.
- przedstawia założenia teorii demokratyzacji Samuela Huntingtona;
- wskazuje cechy reformy i rewolucji obecne w procesie demokratyzacji, który przebiegał w Polsce na przełomie lat 80. i 90. XX wieku;
- omawia główne elementy sporu dotyczącego oceny tzw. porozumień okrągłostołowych w Polsce;
- przedstawia etapy procesu dekomunizacji i lustracji w Polsce;
- charakteryzuje rolę Instytutu Pamięci Narodowej w procesie dekomunizacji i lustracji;
- ocenia wybrane modele dekomunizacji i lustracji.
- porównuje ze sobą populizm i demagogię;
- przedstawia czynniki sprzyjające rozwojowi korupcji oraz skutki tego procederu;
- charakteryzuje poznane metody przeciwdziałania korupcji i wymienia instytucje powołane do zwalczania tego zjawiska;
- analizuje dane dotyczące skali zjawiska korupcji w Polsce i na świecie;
- wykazuje znaczenie klientelizmu w sprawowaniu władzy – na podstawie wybranej literatury [np. rozdziałów VIII i XIII pracy Nierówna przyjaźń. Układy klientalne w perspektywie historycznej Antoniego Mączaka, rozdziału IV rozprawy Demokracja Charles’a Tilly’ego oraz artykułu Klany, kliki i zawłaszczone państwa Janine R. Wedel].

Ocena bardzo dobra

Uczeń :

- porównuje podstawowe teorie genezy państwa [Arystotelesa, teistyczna, umowy społecznej, podboju, marksistowska];
- analizuje i porównuje ze sobą różne definicje państwa [np. G. Jellinka, Arystotelesa, marksistów];
- uzasadnia konieczność istnienia państwa;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji poświęconej np. funkcji państwa we współczesnym świecie.
- porównuje, w jaki sposób instytucja obywatelstwa funkcjonowała w różnych okresach historycznych;
- omawia zasadę wyłączności obywatelstwa;
- charakteryzuje działania ONZ służące ochronie bezpaństwowców.
- analizuje i porównuje ze sobą różne historyczne definicje pojęcia „polityka”;
- omawia i analizuje destruktywne i konstruktywne strategie postępowania w trakcie konfliktu politycznego.
- przedstawia genezę myśli liberalnej, konserwatywnej i socjaldemokratycznej oraz katolickiej nauki społecznej, a także wymienia głównych przedstawicieli tych nurtów;
- charakteryzuje genezę, założenia i formy działania współczesnych ruchów feministycznych, ekologicznych, alterglobalistycznych.
- przedstawia zasady i formy organizacyjne demokracji ateńskiej i republiki rzymskiej;
- charakteryzuje średniowieczne reprezentacje stanowe, w tym przedstawia genezę współczesnego parlamentaryzmu;
- dokonuje krytycznej analizy ustroju demokratycznego, w tym wskazuje pozytywne i negatywne aspekty jego funkcjonowania;
- uzasadnia stwierdzenie o niedemokratycznym charakterze rozwiązań polityczno-ustrojowych z okresu tzw. Polski Ludowej [ludowładztwo, jednolitość władzy państwowej, społeczna własność środków produkcji, centralizm demokratyczny].
- przedstawia główne etapy światowego procesu demokratyzacji w XIX i XX wieku;
- ocenia rolę Michaiła Gorbaczowa w procesie dekomunizacji;

- na podstawie dostępnej literatury [np. fragmentów pracy Pamięć po komunizmie Pawła Śpiwaka] dokonuje krytycznej analizy zróżnicowanych ocen dotyczących epoki tzw. Polski Ludowej, funkcjonujących w pamięci społecznej, oraz różnych poglądów na kwestię rozliczenia tego okresu [w tym lustracji].
- populistyczne;
- charakteryzuje różne formy [w tym formy historyczne] nepotyzmu, demagogii, klientelizmu, kumoterstwa

Ocena celująca

Uczeń :

- opracowuje krytyczną analizę różnych teorii genezy państwa [Arystotelesa, teistyczna, umowy społecznej, podboju, marksistowska];
- organizuje debatę na forum społeczności szkolnej, np. na temat funkcji państwa we współczesnym świecie, a także aktywnie uczestniczy w dyskusji, formułując odpowiednie argumenty.
- odszukuje, analizuje i prezentuje informacje dotyczące sposobów nabywania obywatelstwa, możliwości posiadania wielu obywatelstw oraz sytuacji bezpaństwowców w innych państwach.
- gromadzi, analizuje i prezentuje na forum informacje na temat wybranych konfliktów politycznych we współczesnym świecie.
- odszukuje, analizuje i prezentuje informacje na temat wybranych ruchów narodowych, regionalnych, separatystycznych we współczesnym świecie;
- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę poświęconą np. współczesnym ruchom feministycznym, ekologicznym i alterglobalistycznym, a także aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji, budując odpowiednie argumenty i kontrargumenty.
- organizuje debatę na forum społeczności szkolnej, np. na temat:
  - wad i zalet demokracji.
  - wyzwań stojących przed demokracją we współczesnym świecie,
 a także aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji, budując odpowiednie argumenty i kontrargumenty.
- dokonuje krytycznej analizy procesu demokratyzacji w Polsce z przełomu lat 80. i 90., w tym ocenia społeczno-ekonomiczne, polityczne i kulturowe skutki tych przemian.
- organizuje debatę na forum społeczności szkolnej, np. na temat współczesnego populizmu, i aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji;
- gromadzi, analizuje, prezentuje informacje na temat wybranego współczesnego ruchu populistycznego.

Dział II

Społeczeństwo a polityka.

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- wymienia główne idee związane ze społeczeństwem obywatelskim;
- podaje przykłady codziennych zachowań sprzyjających budowaniu kapitału społecznego lub prowadzących do jego zniszczenia.
- podaje przykłady stowarzyszeń i fundacji o zasięgu ogólnopolskim;
- wymienia podstawowe cechy organizacji pozarządowych;

- wskazuje główne kierunki aktywności organizacji pozarządowych w Rzeczypospolitej Polskiej.
- wyjaśnia, na czym polega spółdzielczość;
- podaje przykłady spółdzielni funkcjonujących współcześnie w Rzeczypospolitej Polskiej;
- wymienia cele i przykładowe działania związków zawodowych;
- wymienia główne centrale związków zawodowych w Polsce.
- podaje przykłady zachowań świadczących o poziomie kultury politycznej w danym społeczeństwie
- podaje przyczyny absencji wyborczej we współczesnych państwach demokratycznych, w tym w Polsce;
- wymienia formy konwencjonalnej partycypacji politycznej w Rzeczypospolitej Polskiej;
- podaje przykłady obywatelskiego nieposłuszeństwa.
- podaje przykłady mediów masowych;
- wymienia główne funkcje mediów;
- podaje przykłady dowodzące, że media wywierają wpływ na sprawowanie władzy.
- odróżnia w przekazach medialnych fakty od opinii;
- podaje przykłady manipulacji stosowanych w przekazach medialnych;
- wymienia podstawowe zasady etyki dziennikarskiej;
- podaje przykłady zagrożeń wynikających z bezkrytycznego korzystania ze współczesnych mediów.
- wyjaśnia, na czym polega badanie opinii publicznej i czemu ono służy.

Ocena dostateczna

Uczeń :

- przedstawia główne idee związane ze społeczeństwem obywatelskim;
- wymienia główne etapy procesu kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego w Polsce w XX wieku oraz związane z tym procesem problemy;
- wyjaśnia znaczenie pojęć „kapitał społeczny” i „zaufanie społeczne”;
- wyjaśnia, jakie znaczenie mają zaufanie społeczne i kapitał społeczny dla właściwego funkcjonowania demokracji;
- odczytuje z dostępnych źródeł [tabele, wykresy i schematy prezentujące wyniki badań opinii publicznej, źródła ikonograficzne i narracyjne] informacje dotyczące zaufania i kapitału społecznego.
- porównuje status prawny stowarzyszeń, fundacji i organizacji pożytku publicznego w Polsce;
- odszukuje i prezentuje informacje na temat funkcjonowania wybranej organizacji z trzeciego sektora;
- charakteryzuje główne kierunki aktywności organizacji pozarządowych w Polsce;
- wymienia formy społecznego wsparcia dla organizacji pożytku publicznego;
- odczytuje z dostępnych źródeł dane statystyczne dotyczące funkcjonowania organizacji trzeciego sektora;
- wymienia zakres niezbędnych uregulowań, które muszą zostać uwzględnione w statucie stowarzyszenia;
- przygotowuje według wzoru projekt statutu stowarzyszenia lub fundacji
- wyjaśnia, czym są think tanki i jaką rolę odgrywają.
- wymienia rodzaje spółdzielni funkcjonujących współcześnie w Rzeczypospolitej Polskiej;
- charakteryzuje cele działalności związków zawodowych, organizacji pracodawców i samorządów zawodowych;
- podaje przykłady działań typowych dla związków zawodowych, organizacji pracodawców i samorządów zawodowych;
- wyjaśnia, czym jest grupa interesu;

- odczytuje z dostępnych źródeł [tabele, wykresy i schematy prezentujące wyniki badań opinii publicznej, źródła ikonograficzne i narracyjne] informacje dotyczące związków zawodowych, organizacji pracodawców, samorządów zawodowych i spółdzielni.
- wyjaśnia, czym jest kultura polityczna społeczeństwa;
- charakteryzuje poszczególne typy kultury politycznej
- w ujęciu klasycznym;
- odczytuje z dostępnych źródeł [dane statystyczne, tabele, wykresy i schematy przedstawiające wyniki badań opinii publicznej, źródła ikonograficzne i narracyjne] informacje dotyczące postaw przyjmowanych przez członków społeczeństwa polskiego wobec instytucji publicznych i polityków.
- wyjaśnia znaczenie terminów „frekwencja wyborcza” i „absencja wyborcza”;
- odczytuje z różnych źródeł informacje dotyczące frekwencji wyborczej w Polsce;
- podaje przykłady czynników, które wpływają na zmianę preferencji politycznych wyborców w Rzeczypospolitej Polskiej;
- wyjaśnia, czym jest partycypacja polityczna;
- wymienia formy niekonwencjonalnej partycypacji politycznej w Rzeczypospolitej Polskiej;
- podaje historyczne i współczesne przykłady obywatelskiego nieposłuszeństwa;
- wymienia podstawowe cechy obywatelskiego nieposłuszeństwa;
- sporządza według wzoru przykładową petycję.
- wyjaśnia, jaką rolę odgrywają współczesne media w debacie publicznej;
- zbiera i przedstawia informacje na temat przebiegu debaty publicznej dotyczącej wybranego problemu;
- omawia główne funkcje mediów;
- charakteryzuje główne typy mediów działających w Polsce;
- charakteryzuje wybrany tygodnik społeczno-polityczny wychodzący w Polsce – z uwzględnieniem grupy odbiorców, formy przekazu, orientacji ideologicznej, typu własności;
- wyjaśnia znaczenie terminów: „media masowe”, „media społecznościowe”, „czwarta władza”;
- podaje przykłady kontroli realizowanej przez media wobec organów władzy;
- odczytuje z różnorodnych źródeł [tabele, wykresy i schematy przedstawiające wyniki badań opinii publicznej, źródła ikonograficzne i narracyjne] informacje dotyczące mediów masowych.
- wymienia podstawowe mechanizmy manipulacji wykorzystywane w mediach;
- wymienia zasady krytycznej analizy przekazów medialnych;
- przedstawia rolę Rady Etyki Mediów w Polsce;
- właściwie posługuje się pojęciami: „propaganda”, „manipulacja”, „bańka informacyjna”, „kampania społeczna”;
- przedstawia zagrożenia wynikające z bezkrytycznego korzystania ze współczesnych mediów;
- określa cechy kampanii społecznych;
- omawia poszczególne etapy realizacji kampanii społecznej;
- przedstawia cele i zadania wybranej kampanii społecznej;
- wyjaśnia, jaką rolę odgrywają media społecznościowe we współczesnym życiu politycznym.
- wymienia podstawowe zasady badania opinii publicznej;
- omawia poszczególne etapy procesu przeprowadzania sondaży;
- odczytuje z dostępnych źródeł [tabele, wykresy i schematy] informacje dotyczące wyników badań opinii publicznej;
- właściwie posługuje się terminami: „badanie opinii publicznej”, „sondaż”;
- podaje przykłady ośrodków zajmujących się badaniem opinii publicznej w Polsce.

Ocena dobra

Uczeń :

- charakteryzuje główne funkcje społeczeństwa obywatelskiego;
- przedstawia XIX-wieczne tradycje polskiego społeczeństwa obywatelskiego;
- omawia funkcje kapitału społecznego;
- porównuje poziom zaufania społecznego i kapitału społecznego w Polsce i w wybranych krajach europejskich.
- charakteryzuje trzy sektory działalności społeczno-gospodarczej w państwie;
- omawia procedurę rejestracji stowarzyszeń w Polsce;
- porównuje sposób zakładania oraz zasady funkcjonowania fundacji i stowarzyszeń w Polsce;
- interpretuje przepisy prawne dotyczące funkcjonowania stowarzyszeń, fundacji i organizacji pożytku publicznego w Rzeczypospolitej Polskiej;
- analizuje różnorodne materiały źródłowe [źródła narracyjne, ikonograficzne] dotyczące organizacji z trzeciego sektora;
- przedstawia działalność wybranego think tanku.
- przedstawia związki zawodowe i centrale związkowe funkcjonujące współcześnie w Rzeczypospolitej Polskiej;
- prezentuje organizacje pracodawców funkcjonujące współcześnie w Rzeczypospolitej Polskiej;
- porównuje ze sobą cele i formy działania związków zawodowych i organizacji pracodawców;
- wyjaśnia, czym jest lobbing;
- interpretuje przepisy prawne dotyczące funkcjonowania spółdzielni, związków zawodowych, organizacji pracodawców i samorządów zawodowych w Rzeczypospolitej Polskiej.
- charakteryzuje proces kształtowania się kultury politycznej jednostki i społeczeństwa;
- analizuje – z wykorzystaniem wyników badań opinii publicznej – kulturę polityczną wybranych społeczeństw, grup społecznych lub formacji politycznych.
- porównuje frekwencję wyborczą w Polsce i w innych państwach demokratycznych;
- uzasadnia, że korzystanie przez obywateli z praw i wolności politycznych jest konieczne dla właściwego funkcjonowania demokracji;
- charakteryzuje główne formy partycypacji politycznej: konwencjonalną, niekonwencjonalną, symboliczną;
- wyjaśnia, na czym polega demokracja uczestnicząca;
- interpretuje przepisy prawne dotyczące różnych form partycypacji politycznej.
- przedstawia główne etapy rozwoju mediów masowych;
- porównuje funkcjonowanie mediów w państwach demokratycznych i niedemokratycznych [autorytarnych i totalitarnych];
- wykazuje, że poziom krytycyzmu mediów często zależy od ich orientacji politycznej.
- dokonuje krytycznej analizy wybranego przekazu medialnego;
- charakteryzuje wybrane mechanizmy manipulacji medialnej;
- podaje cechy propagandy;
- wymienia przyczyny powstawania baniek informacyjnych i zagrożenia wynikające z ich istnienia;
- analizuje przepisy prawne z Karty etycznej mediów obowiązującej w Polsce;
- analizuje przebieg wybranej kampanii społecznej, w tym ocenia trafność i efektywność działań podjętych w jej ramach;

- opracowuje ramowy program kampanii społecznej dotyczącej wybranego problemu z życia społecznego.
- charakteryzuje narzędzia wykorzystywane w badaniach opinii publicznej;
- przygotowuje i przeprowadza w najbliższym otoczeniu minisondaż opinii publicznej dotyczący wybranego zagadnienia;
- podaje przykłady wpływu opinii publicznej i postaw politycznych rozpowszechnionych w społeczeństwie na decyzje organów władzy różnego szczebla

Ocena bardzo dobra

Uczeń :

- porównuje ze sobą różne koncepcje społeczeństwa obywatelskiego;
- charakteryzuje formy funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego w Polsce w czasach komunistycznych;
- formułuje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat kapitału społecznego i społeczeństwa obywatelskiego w Polsce.
- określa, jakie znaczenie ma funkcjonowanie organizacji z trzeciego sektora życia publicznego dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego;
- formułuje argumenty i kontrargumenty w dyskusji poświęconej np. roli organizacji pozarządowych we współczesnym świecie.
- przedstawia tradycje ruchu spółdzielczego w Polsce;
- formułuje argumenty i kontrargumenty w dyskusji poświęconej np. roli związków zawodowych we współczesnych państwach demokratycznych;
- interpretuje przepisy prawne określające zasady prowadzenia lobbingu.
- charakteryzuje typy polityków według klasyfikacji Maxa Webera;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat, np. kultury politycznej współczesnego społeczeństwa polskiego.
- porównuje i ocenia różne formy partycypacji politycznej;
- charakteryzuje i ocenia różne sposoby podnoszenia frekwencji wyborczej w państwach demokratycznych;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji poświęconej np.:
  - znaczenia partycypacji politycznej we współczesnej Polsce,
  - historycznym i współczesnym przejawom obywatelskiego nieposłuszeństwa.
- charakteryzuje i ocenia funkcjonowanie wybranych mediów społecznościowych;
- formułuje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat wpływu mediów społecznościowych na:
  - na życie młodych ludzi w Polsce,
  - funkcjonowanie społeczeństw demokratycznych,
  - przemiany społeczno-polityczne na świecie;
  - charakter debaty publicznej w Polsce.
- porównuje różnorodne przekazy medialne dotyczące wybranego problemu z życia publicznego, ze szczególnym uwzględnieniem zastosowanych metod manipulacji;
- porównuje wybrane kampanie społeczne;
- ocenia, z uwzględnieniem zasad etyki dziennikarskiej, wybrany tygodnik społeczno-polityczny wydawany w Polsce
- analizuje możliwość wpływu opinii publicznej i postaw politycznych rozpowszechnionych w społeczeństwie na decyzje organów władzy różnego szczebla;
- przedstawia w tabeli lub na wykresie wyniki przeprowadzonego przez siebie minisondażu opinii publicznej oraz przeprowadza ich analizę.

Ocena celująca

Uczeń :

- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę na temat kapitału społecznego i społeczeństwa obywatelskiego w Polsce oraz aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji;
- gromadzi, analizuje i prezentuje informacje na temat kapitału społecznego oraz społeczeństwa obywatelskiego w Polsce i w wybranych państwach świata.
- przygotowuje i przeprowadza kampanię społeczną mającą na celu wypromowanie wybranej organizacji pozarządowej;
- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę poświęconą np. roli organizacji pozarządowych we współczesnym świecie oraz aktywnie uczestniczy w dyskusji;
- aktywnie działa w jednej z organizacji pozarządowych.
- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę, np. na temat roli związków zawodowych we współczesnych państwach demokratycznych, oraz aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji;
- gromadzi, analizuje i prezentuje informacje na temat wybranych związku zawodowego, organizacji pracodawców, samorządu zawodowego lub spółdzielni.
- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę, np. na temat kultury politycznej współczesnego społeczeństwa polskiego, i aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji, budując odpowiednie argumenty i kontrargumenty;
- przeprowadza na forum społeczności szkolnej kampanię społeczną promującą wartości, działania lub postawy właściwe dla obywatelskiej kultury politycznej;
- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę poświęconą np.:
  - znaczeniu partycypacji politycznej we współczesnej Polsce;
  - historycznym i współczesnym przejawom obywatelskiego nieposłuszeństwa,
- a także aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji.
- gromadzi, analizuje i prezentuje informacje na temat przypadków ograniczania wolności mediów we współczesnych państwach demokratycznych i niedemokratycznych;
- organizuje debatę na forum społeczności szkolnej na temat wpływu mediów społecznościowych na:
  - życie młodych ludzi w Polsce,
  - funkcjonowanie społeczeństw demokratycznych,
  - przemiany społeczno-polityczne na świecie;
  - charakter debaty publicznej w Polsce,
- a także aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji.
- przygotowuje i przeprowadza, np. na forum społeczności szkolnej, kampanię społeczną dotyczącą wybranego problemu życia społecznego.
- dokonuje krytycznej analizy dotyczącej narzędzi, które służą do badania opinii publicznej, oraz sposobów wykorzystywania wyników tego typu pomiarów.

Dział III

Systemy partyjne i wyborcze

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- wymienia główne funkcje i formy aktywności partii politycznych w państwach demokratycznych.
- podaje główne cechy dwublokowego systemu partyjnego i systemu wielopartyjnego;

- wymienia główne cechy systemu monopartyjnego.
- wymienia główne cechy i cele działania partii politycznych;
- podaje nazwy głównych partii politycznych działających w Polsce.
- wyjaśnia, czym jest opozycja polityczna;
- wymienia partie należące do opozycji politycznej w Polsce.
- wymienia konstytucyjne zasady wyborcze;
- podaje przykłady organów władzy publicznej wyłanianych w wyborach;
- podaje przykłady naruszania zasad regulujących procedury wyborcze;
- podaje główne cechy systemów wyborczych: proporcjonalnego i większościowego.
- wymienia główne cele kampanii wyborczych;
- podaje przykłady form przekazu i środków perswazji wykorzystywanych w kampaniach wyborczych;
- podaje przykłady haseł wyborczych.

Ocena dostateczna

Uczeń :

- wymienia główne cechy demokratycznych partii politycznych;
- charakteryzuje główne funkcje i formy aktywności partii politycznych w państwach demokratycznych;
- przedstawia związki między partiami politycznymi a społeczeństwem;
- prawidłowo posługuje się terminem „polityka bez ideologii”;
- rozpoznaje przejawy polityki bez ideologii.
- wyjaśnia, czym jest system partyjny;
- wymienia główne cechy poszczególnych systemów partyjnych w państwach demokratycznych [systemy: dwupartyjny, dwublokowy, partii dominującej, dwóch partii dominujących, rozbitcia wielopartyjnego, kooperacji partii];
- wymienia główne cechy systemów partyjnych w państwach niedemokratycznych [systemy: monopartyjny, partii hegemonicznej].
- interpretuje przepisy Konstytucji RP dotyczące pluralizmu politycznego;
- charakteryzuje partie polityczne działające współcześnie w Rzeczypospolitej Polskiej – z uwzględnieniem reprezentowanych przez te ugrupowania ideologii;
- omawia pozycję poszczególnych partii politycznych w Polsce w świetle ostatnich wyborów parlamentarnych;
- odczytuje z różnych źródeł [tabele, wykresy i schematy prezentujące wyniki badań opinii publicznej, źródła ikonograficzne i narracyjne] informacje dotyczące stosunku społeczeństwa polskiego do partii politycznych.
- wymienia funkcje opozycji politycznej i przykłady realizowanych przez nią zadań;
- rozróżnia podstawowe rodzaje opozycji;
- podaje przykłady ograniczania praw opozycji we współczesnej polityce.
- przedstawia funkcje wyborów w państwach demokratycznych i niedemokratycznych;
- wyjaśnia podstawowe zasady wyborcze;
- rozpoznaje systemy wyborcze: większościowy, proporcjonalny i mieszany;
- właściwie posługuje się terminem „próg wyborczy” [„klauzura zaporowa”];
- przedstawia wpływ systemów wyborczych na kształt systemów partyjnych;
- przedstawia rozwiązania prawne w systemie proporcjonalnym, które sprzyjają personalizacji wyborów i stabilności rządu.
- wymienia główne cechy kampanii wyborczej;
- wymienia główne formy przekazu i środki perswazji wykorzystywane w kampaniach wyborczych;
- wymienia główne cechy skutecznych haseł wyborczych;
- wyjaśnia, jaka jest rola internetu we współczesnych kampaniach wyborczych;
- podaje przykłady nieetycznego wykorzystywania mediów społecznościowych w kampaniach wyborczych.

Ocena dobra

Uczeń :

- wymienia główne etapy ewolucji instytucjonalnej i ideologicznej partii politycznych;
- przedstawia typologie partii politycznych;
- omawia na wybranych przykładach zjawisko kryzysu partii politycznych;
- odczytuje z różnych źródeł [teksty narracyjne i normatywne, źródła ikonograficzne, wykresy i tabele prezentujące wyniki badań opinii publicznej] informacje dotyczące współczesnych partii politycznych.
- wykazuje, że w państwach niedemokratycznych mogą istnieć systemy charakteryzujące się pozornym pluralizmem lub takie, w których partie nie mają realnego znaczenia;
- analizuje systemy partyjne w wybranych państwach demokratycznych.
- charakteryzuje fazy rozwoju systemu partyjnego w Rzeczypospolitej Polskiej;
- przedstawia i analizuje kryteria klasyfikacji partii politycznych w Polsce;
- interpretuje przepisy prawne z Ustawy o partiach politycznych;
- analizuje zasady finansowania partii politycznych w Polsce.
- wyjaśnia, na czym polega różnica między opozycją polityczną a opozycją parlamentarną;
- charakteryzuje rolę opozycji politycznej w wybranych procedurach sprawowania władzy;
- wyjaśnia znaczenie terminów: „obstrukcja parlamentarna”, „koabitacja”;
- omawia – na współczesnych przykładach – przypadki ograniczania praw opozycji.
- wyjaśnia znaczenie terminów: „równość formalna”, „równość materialna”, „wybory pluralne”, „nierówna reprezentacja”, „gerrymandering”;
- porównuje funkcje wyborów w państwach demokratycznych i niedemokratycznych;
- przedstawia metody łamania zasad regulujących procedury wyborcze oraz przyczyny i skutki tego typu naruszeń;
- interpretuje przepisy z aktów prawnych określających zasady wyborcze.
- analizuje wybrane elementy kampanii wyborczej [w tym hasła wyborcze, slogany, plakaty, ulotki, spoty i memy internetowe] pod kątem ich skuteczności, atrakcyjności i zgodności z programem danej partii politycznej;
- analizuje różnorodne materiały źródłowe dotyczące kampanii wyborczych, w tym programy wyborcze partii politycznych;
- wyjaśnia, na czym polega wpływ sondaży przedwyborczych na wynik wyborów.

Ocena bardzo dobra

Uczeń :

- porównuje podziały socjopolityczne występujące w Europie Zachodniej i Europie Środkowo-Wschodniej;
- opisuje partie polityczne z zastosowaniem diagramu Nolana;
- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę na temat roli partii politycznych w społeczeństwie demokratycznym oraz aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji, budując odpowiednie argumenty i kontrargumenty.
- porównuje zasady, uwarunkowania i konsekwencje funkcjonowania różnych systemów partyjnych w państwach demokratycznych [systemy: dwupartyjny, dwublokowy, partii dominującej, dwóch partii dominujących, rozbitcia wielopartyjnego, kooperacji partii].
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat
- sposobów finansowania partii politycznych w Polsce;
- dokonuje analizy wybranych przepisów ze statutów partii politycznych działających w Polsce.
- charakteryzuje różne rodzaje opozycji politycznej;
- analizuje dyskurs współczesnej opozycji dotyczący ograniczania jej praw i ocenia trafność argumentów zgłaszanych przez polityków opozycyjnych.
- porównuje ze sobą poszczególne systemy wyborcze;

- porównuje różne metody przeliczania głosów w systemie proporcjonalnym i przedstawia konsekwencje ich zastosowania [metoda d'Hondta, metoda Sainte-Laguë, metoda Hare'a-Niemeyera];
- analizuje argumenty na rzecz poszczególnych systemów wyborczych: większościowego, proporcjonalnego i mieszanego.
- porównuje strategie wybranych partii politycznych w kilku ostatnich kampaniach wyborczych;
- wyjaśnia, z czego wynikają różnice między wynikami wyborów a wynikami sondaży przedwyborczych.

Ocena celująca

Uczeń :

- gromadzi, analizuje i przedstawia informacje dotyczące zjawiska kryzysu partii mainstreamowych w Europie
- zbiera, analizuje i prezentuje informacje na temat zasad funkcjonowania systemów partyjnych w wybranych państwach demokratycznych i niedemokratycznych
- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę na temat sposobów finansowania partii politycznych w Polsce oraz aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji.
- dokonuje krytycznej analizy współczesnych podziałów w politycznych w Polsce.
- gromadzi, analizuje i prezentuje informacje na temat systemów wyborczych w wybranych państwach świata.
- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę dotyczącą zasad, które powinny być przestrzegane przez uczestników kampanii wyborczych w państwie demokratycznym, oraz bierze aktywny udział w zainicjowanej dyskusji, budując odpowiednie argumenty i kontrargumenty.

Dział IV

Ustroje polityczne współczesnych państw.

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- wyjaśnia, na czym polega sprawowanie władzy;
- podaje przykłady działań wykonywanych w ramach sprawowania władzy;
- wymienia przykładowe cechy przywódców politycznych w państwie demokratycznym.
- podaje typy współczesnych monarchii;
- wymienia współczesne monarchie europejskie;
- podaje podstawowe formy funkcjonowania głowy państwa we współczesnych republikach [organ jednoosobowy, organ kolegialny].
- wyjaśnia, czym jest parlament;
- wymienia funkcje parlamentu w państwie demokratycznym;
- właściwie posługuje się terminami: „mandat” i „immunitet”.
- wyjaśnia, na czym polegają zadania władzy wykonawczej;
- podaje przykłady organów władzy wykonawczej;
- wyjaśnia, jaką rolę odgrywają w państwie demokratycznym głowa państwa oraz premier/kanclerz;
- wymienia etapy typowego procesu tworzenia rządu.
- przyporządkowuje do wybranych państw [Wielka Brytania, Francja, Niemcy, Szwajcaria, USA, Rosja] funkcjonujące w nich systemy rządów;
- podaje typowe cechy systemów parlamentarno-gabinetowego i prezydenckiego.
- wyjaśnia, na czym polega różnica między państwem unitarnym a złożonym;
- wymienia przykłady państw o złożonej strukturze terytorialno-prawnej;

- podaje przykłady terytoriów autonomicznych funkcjonujących w Europie i na świecie;
- wymienia przykłady procesów dezintegracyjnych przebiegających we współczesnej Europie.
- podaje przykłady zagrożeń dla prawidłowego funkcjonowania demokracji;
- wymienia przykładowe cechy państw autorytarnego i totalitarnego;
- podaje historyczne i współczesne przykłady państw autorytarnych i totalitarnych.

Ocena dostateczna

Uczeń :

- wymienia podmioty sprawujące władzę;
- wskazuje środki sprawowania władzy;
- wymienia cechy pożądane u przywódców politycznych w państwie demokratycznym.
- wymienia cechy współczesnych monarchii absolutnych, konstytucyjnych, parlamentarnych;
- właściwie posługuje się terminami „forma rządu” i „forma państwa”;
- przedstawia sposoby wyboru głowy państwa wykorzystywane we współczesnych republikach;
- wymienia klasyczne kompetencje głowy państwa we współczesnych systemach republikańskich;
- charakteryzuje podstawowe formy funkcjonowania głowy państwa we współczesnych republikach [organ jednoosobowy, organ kolegialny].
- charakteryzuje funkcje legislatywy w państwie demokratycznym: ustrojodawczą, ustawodawczą, kontrolną i kreacyjną;
- rozróżnia od siebie struktury parlamentu: monokameralną i bikameralną;
- rozpoznaje dwa podstawowe tryby pracy parlamentu;
- właściwie posługuje się terminami: „inicjatywa ustawodawcza”, „proces legislacyjny”, „legislatywa”;
- wyjaśnia, na czym polega zasada jawności obrad parlamentu;
- wyjaśnia, na czym polegają mandat wolny i mandat związany;
- wyjaśnia, na czym polega immunitet parlamentarny.
- właściwie posługuje się terminami: „egzekutywa”, „wotum zaufania”;
- rozróżnia dwa modele władzy wykonawczej: monokratyczny i dualistyczny;
- wyjaśnia, na czym polega odpowiedzialność polityczna [indywidualna i kolegialna];
- wyjaśnia, na czym polega funkcjonowanie rządów: koalicyjnego, większościowego i mniejszościowego;
- przedstawia mechanizmy tworzenia koalicji gabinetowych;
- wymienia różne możliwe typy relacji między głową państwa a rządem;
- wyjaśnia, na czym polega zjawisko koabitacji, odwołując się do przykładów znanych z Republiki Francuskiej;
- charakteryzuje relacje między premierem i jego gabinetem a monarchą w Wielkiej Brytanii.
- wyjaśnia, czym jest system polityczny;
- określa, które systemy rządów dominują na poszczególnych kontynentach;
- wymienia podstawowe cechy systemów:
  - parlamentarno-gabinetowego,
  - prezydenckiego,
  - kanclerskiego,
  - semiprezydenckiego,
  - parlamentarno-komitetowego,
  - superprezydenckiego;
- charakteryzuje podstawowe rozwiązania ustrojowe [organy, ich kompetencje i łączące je wzajemne zależności] funkcjonujące w Wielkiej Brytanii, we Francji, w Niemczech, Szwajcarii, USA i Rosji.

- podaje przykłady państw unitarnych i złożonych we współczesnym świecie;
- wymienia podstawowe rodzaje państw złożonych;
- wymienia przyczyny ustanawiania terytoriów autonomicznych;
- wyjaśnia, na czym polega autonomia;
- przedstawia kompetencje i znaczenie organów władzy regionalnej w wybranych państwach federalnych i unitarnych [Republika Francuska, Królestwo Hiszpanii, Republika Federalna Niemiec i Konfederacja Szwajcarska];
- przedstawia przyczyny i przejawy procesów dezintegracyjnych we współczesnej Europie;
- właściwie posługuje się terminami: „agresja”, „implozja”, „secesja”, „likwidacja państwa”.
- rozpoznaje przejawy zagrożeń dla prawidłowego funkcjonowania demokracji;
- wymienia cechy państw autorytarnego i totalitarnego;
- charakteryzuje reżim hybrydowy;
- przedstawia cechy wybranego niezachodniego reżimu demokratycznego lub hybrydowego [np. reżimu w Wielonarodowym Państwie Boliwia, Republice Indii, Republice Południowej Afryki czy Republice Singapuru];
- przedstawia cechy wybranego niezachodniego reżimu niedemokratycznego [np. w Arabii Saudyjskiej, Białorusi, Chinach, Koreańskiej Republice Ludowo-Demokratycznej i Turkmenistanie].

Ocena dobra

Uczeń :

- omawia cechy pożądane u przywódców politycznych w państwie demokratycznym;
- porównuje sposoby sprawowania władzy w państwach demokratycznym i niedemokratycznym;
- na podstawie literatury [np. fragmentów rozprawy *Książę* Niccolò Machiavellego lub reportażu *Cesarz* Ryszarda Kapuścińskiego] wskazuje podstawowe mechanizmy sprawowania władzy.
- porównuje współczesne monarchie absolutne, konstytucyjne i parlamentarne;
- analizuje normy dotyczące sukcesji we współczesnych monarchiach;
- porównuje znaczenie terminów „forma rządu” i „forma państwa”;
- podaje przykłady kolegialnych organów pełniących funkcję głowy państwa;
- odczytuje z dostępnych źródeł [schematy, teksty narracyjne] informacje dotyczące organów pełniących funkcję głowy państwa w różnych systemach rządów i różnych państwach.
- odczytuje z dostępnych źródeł [schematy, teksty narracyjne] informacje dotyczące władzy ustawodawczej w różnych systemach rządów i różnych państwach;
- porównuje immunitety parlamentarne: formalny i materialny;
- analizuje wady i zalety
- immunitetów parlamentarnych: formalnego i materialnego;
- wymienia konsekwencje stosowania mandatu wolnego i mandatu związanego.
- porównuje sposób powoływania rządu w Republice Federalnej Niemiec i Federacji Rosyjskiej;
- porównuje rozwiązania regulujące kwestię odpowiedzialności politycznej w Republice Federalnej Niemiec i Federacji Rosyjskiej;
- porównuje sytuację rządów mniejszościowych i większościowych, z uwzględnieniem ich stabilności i dostępnych im możliwości działania;
- porównuje funkcjonowanie koalicji rządowych w Republice Federalnej Niemiec i Republice Francuskiej;
- odczytuje z różnych źródeł [schematy, teksty narracyjne] informacje dotyczące władzy wykonawczej w różnych systemach rządów i różnych państwach.
- odczytuje z dostępnych źródeł [schematy, teksty narracyjne] informacje dotyczące wybranych systemów rządów;

- charakteryzuje pozycję i kompetencje głowy państwa w systemach prezydenckim i superprezydenckim;
- porównuje pozycję i kompetencje szefa rządu w systemach parlamentarno-gabinetowym i kanclerskim;
- wymienia rozwiązania charakterystyczne dla systemów rządów funkcjonujących w Wielkiej Brytanii, we Francji, w Niemczech, USA, Szwajcarii i Rosji.
- charakteryzuje sytuację terytoriów autonomicznych w wybranych państwach europejskich;
- odczytuje z dostępnych źródeł [schematy, teksty narracyjne] informacje dotyczące procesów dezintegracji terytorialnej we współczesnym świecie;
- porównuje rozwiązania terytorialno-prawne występujące w państwach złożonych różnego typu;
- porównuje kompetencje i znaczenie organów władzy regionalnej w wybranych państwach federalnych i unitarnych [Republika Francuska, Królestwo Hiszpanii, Republika Federalna Niemiec i Konfederacja Szwajcarska].
- porównuje cechy państw totalitarnych i autorytarnych;
- odczytuje z dostępnych źródeł [schematy, teksty narracyjne] informacje dotyczące systemów politycznych funkcjonujących w państwach niezachodnich;
- na podstawie danych statystycznych ukazujących wskaźnik demokracji w różnych państwach ocenia poziom przestrzegania standardów demokratycznych na świecie.

Ocena bardzo dobra

Uczeń :

- porównuje różne style przywództwa politycznego
- analizuje informacje dotyczące funkcjonowania kolegialnej głowy państwa w wybranych państwach świata;
- gromadzi i przedstawia informacje na temat kompetencji głowy państwa w wybranej monarchii współczesnej;
- interpretuje przepisy prawne z konstytucji i innych źródeł normatywnych odnoszące się do głowy państwa w wybranych państwach świata.
- omawia uwarunkowania wpływające na funkcjonowanie bikameralnych parlamentów;
- przedstawia argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat wad i zalet monokameralnej i bikameralnej struktury parlamentu;
- interpretuje przepisy prawne z konstytucji wybranych państw świata odnoszące się do władzy ustawodawczej.
- porównuje różne typy koalicji rządowych;
- interpretuje przepisy prawne z konstytucji wybranych państw świata odnoszące się do władzy wykonawczej.
- ze sobą elementy klasycznych systemów rządów:
  - uprawnienia głowy państwa,
  - relacje głowy państwa z rządem,
  - relacje między organami władzy ustawodawczej i wykonawczej;
- interpretuje przepisy prawne z konstytucji i innych źródeł normatywnych odnoszące się do systemów rządów w wybranych państwach świata.
- interpretuje przepisy prawne z konstytucji i innych źródeł normatywnych odnoszące się do ustrojów terytorialno-prawnych funkcjonujących w Republice Francuskiej, Królestwie Hiszpanii, Republice Federalnej Niemiec, Konfederacji Szwajcarskiej i w innych państwach świata;
- formułuje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat szans i zagrożeń wynikających z procesów dezintegracji terytorialnej w wybranych państwach współczesnych.

- interpretuje przepisy prawne z konstytucji i innych źródeł normatywnych odnoszące się do systemów politycznych funkcjonujących w wybranych państwach niezachodnich;
- wyjaśnia, na czym polegają metody badania jakości demokracji [na przykładzie wskaźnika demokracji].

Ocena celująca

Uczeń :

- dokonuje krytycznej analizy przywództwa politycznego na podstawie literatury np. fragmentów tekstu *Książę* Nicolò Machiavellego lub fragmentów tekstu *Cesarz* Ryszarda Kapuścińskiego.
- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę dotyczącą zagadnienia przyszłości monarchii we współczesnym świecie [uczniowie rozważają problem na przykładzie monarchii brytyjskiej], a także aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji, budując odpowiednie argumenty i kontrargumenty.
- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę dotyczącą problemów związanych z władzą ustawodawczą we współczesnych państwach demokratycznych oraz aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji;
- gromadzi, analizuje, porównuje i przedstawia informacje na temat parlamentów w wybranych państwach świata [struktura, zasady regulujące proces legislacyjny, organizacja wewnętrzna].
- dokonuje krytycznej analizy funkcjonowania organów władzy wykonawczej w wybranych państwach świata.
- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę na temat wybranych systemów rządów we współczesnych państwach demokratycznych oraz aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji, budując odpowiednie argumenty i kontrargumenty.
- gromadzi, prezentuje i analizuje informacje na temat współczesnych procesów dezintegracji terytorialnej w Europie i na świecie;
- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę dotyczącą szans i zagrożeń wynikających z procesów dezintegracji terytorialnej we współczesnym świecie, a także bierze aktywny udział w zainicjowanej dyskusji.
- gromadzi, prezentuje i analizuje informacje na temat wybranych niezachodnich reżimów: demokratycznego, hybrydowego i niedemokratycznego.

Dział V

Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej.

Ocena dopuszczająca

Uczeń :

- podaje cechy polskiej konstytucji;
- wymienia zasady konstytucyjne;
- wyjaśnia znaczenie zasad dotyczących:
  - suwerenności narodu,
  - podziału i równowagi władz.
- wyjaśnia znaczenie wyborów w państwie demokratycznym;
- wymienia konstytucyjne zasady dotyczące wyborów w Polsce;
- wyjaśnia, czym są referendum i inicjatywa ludowa
- wymienia główne kompetencje i funkcje Sejmu RP i Senatu RP;
- wymienia podstawowe prawa i zadania posłów i senatorów;
- wyjaśnia, na czym polega immunitet parlamentarny;

- wymienia organy tworzące Zgromadzenie Narodowe.
- wymienia funkcje i kompetencje Prezydenta RP;
- wyjaśnia, co to jest kontrasygnata;
- wymienia osoby, które sprawowały urząd Prezydenta RP po 1989 roku.
- przedstawia skład Rady Ministrów RP;
- podaje kompetencje Rady Ministrów RP;
- wymienia podstawowe elementy procedury powoływania Rady Ministrów;
- wyjaśnia, czym jest wotum nieufności;
- wymienia zasady postępowania obowiązujące urzędnika służby cywilnej w Rzeczypospolitej Polskiej.
- wyjaśnia znaczenie zasad dotyczących niezawisłości sędziów i niezależności sądów;
- omawia strukturę sądownictwa w Rzeczypospolitej Polskiej;
- wymienia zadania Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Stanu, Naczelnego Sądu Administracyjnego.
- wymienia zadania Najwyższej Izby Kontroli i Rzecznika Praw Obywatelskich;
- wymienia zadania prokuratury.
- wyjaśnia, czym jest samorząd terytorialny;
- wymienia szczeble i główne organy samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej;
- podaje przykładowe źródła dochodu samorządu terytorialnego;
- wymienia zadania gminy.

Ocena dostateczna

Uczeń :

- wyjaśnia, czym *Konstytucja RP* różni się od innych źródeł powszechnie obowiązującego prawa w Polsce;
- wyjaśnia, na czym polegają szczególna treść, szczególna forma i szczególna moc *Konstytucji RP*;
- przedstawia rodzaje stanów nadzwyczajnych w Polsce;
- właściwie posługuje się terminami: „preambuła”, „nowelizacja konstytucji”;
- wyjaśnia znaczenie zasad ustrojowych zawartych w *Konstytucji RP*:
  - zasady republikańskiej formy rządu,
  - zasady demokratycznego państwa prawa,
  - zasady unitarnej formy państwa,
  - zasady suwerenności narodu,
  - zasady konstytucjonalizmu,
  - zasady gwarancji praw i wolności,
  - zasady podziału i równowagi władz,
  - zasady pluralizmu politycznego i społecznego,
  - zasady decentralizacji władzy publicznej,
  - zasady samorządności,
  - zasady społecznej gospodarki rynkowej.
- omawia konstytucyjne zasady dotyczące wyborów w Polsce;
- wymienia obowiązujące w Polsce zasady przeprowadzania wyborów do Sejmu RP, Senatu RP, Parlamentu Europejskiego, organów samorządu terytorialnego;
- właściwie posługuje się terminami: „czynne prawo wyborcze”, „bierne prawo wyborcze”, „większość względna”, „większość bezwzględna”, „okręg wyborczy”, „obwód głosowania”, „mandat”, „próg wyborczy”, „partycypacja”;
- wyjaśnia, na czym polega partycypacja;
- wyjaśnia wpływ przeprowadzania konsultacji i informowania społeczeństwa przez organy władzy na poziom partycypacji obywatelskiej w Polsce.
- charakteryzuje główne kompetencje i funkcje Sejmu RP i Senatu RP;
- wymienia główne organy Sejmu RP i Senatu RP;

- wymienia główne zasady funkcjonowania parlamentu w Polsce;
- wyjaśnia, czym jest mandat wolny;
- wyjaśnia, jaka jest struktura Zgromadzenia Narodowego;
- wymienia główne kompetencje Zgromadzenia Narodowego;
- podaje zasady określające poszczególne większości parlamentarne: zwykłą, bezwzględną, kwalifikowaną;
- wymienia podmioty decydujące o skróceniu kadencji Sejmu RP;
- wyjaśnia znaczenie terminów: „mandat poselski”, „mandat senatorski”, „kadencja”, „klub poselski”, „koło poselskie”, „kworum”;
- sporządza, na podstawie własnych obserwacji, notatkę prasową o przebiegu wybranych obrad Sejmu RP lub Senatu RP.
- charakteryzuje funkcje i kompetencje Prezydenta RP;
- charakteryzuje rolę Prezydenta RP:
  - w polityce zagranicznej,
  - jako zwierzchnika sił zbrojnych,
  - w sprawach związanych z bezpieczeństwem państwa;
- omawia zasady odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta RP;
- wymienia źródła prawa wydawane przez Prezydenta RP;
- wyjaśnia znaczenie zasady kontrasygnaty;
- określa rolę prerogatyw dla pozycji ustrojowej Prezydenta RP.
- wymienia zadania Prezesa Rady Ministrów;
- omawia poszczególne sposoby powoływania Rady Ministrów;
- wymienia sytuacje, w których premier składa dymisję Rady Ministrów;
- przedstawia zasady uchwalania konstruktywnego wotum nieufności i wotum nieufności wobec poszczególnych ministrów;
- omawia zasady konstytucyjnej odpowiedzialności członków rządu;
- wymienia podstawowe obszary działania rządu;
- charakteryzuje strukturę administracji publicznej w Polsce;
- charakteryzuje rolę wojewody i wymienia jego zadania;
- wyjaśnia, czym jest służba cywilna, i wymienia jej zadania.
- wyjaśnia, na czym polega różnica między władzą sądowniczą a wymiarem sprawiedliwości;
- charakteryzuje konstytucyjne zasady regulujące funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości:
  - zasadę instancyjności,
  - zasadę udziału obywateli w postępowaniu sądowym,
  - zasadę jednolitości sądów,
  - zasadę prawa do sądu,
  - zasadę jawności postępowania sądowego;
- omawia zadania Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Stanu, Naczelnego Sądu Administracyjnego;
- przedstawia strukturę Sądu Najwyższego;
- wymienia zadania sądów rejonowego, okręgowego i apelacyjnego;
- charakteryzuje zadania i strukturę sądownictwa administracyjnego;
- wymienia kompetencje Krajowej Rady Sądownictwa.
- wymienia podmioty kontrolowane przez NIK i określa zakres kontroli przeprowadzanych przez ten organ;
- charakteryzuje sposób powoływania Rzecznika Praw Obywatelskich oraz przedstawia jego zadania i formy podejmowanych przez niego aktywności;
- wymienia zadania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji;
- charakteryzuje strukturę prokuratury i wymienia jej zadania;
- wymienia obowiązki prokuratora.

- wyjaśnia znaczenie zasad regulujących działania samorządu terytorialnego w Polsce [zasady subsydiarności i decentralizacji];
- wymienia zadania poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej;
- wymienia źródła dochodów jednostek samorządu terytorialnego;
- omawia zasady tworzenia budżetu jednostek samorządu terytorialnego.

Ocena dobra

Uczeń :

- analizuje treść preambuły *Konstytucji RP*;
- na podstawie schematów, tekstów narracyjnych odczytuje informacje dotyczące *Konstytucji RP*;
- prawidłowo posługuje się jednostkami redakcyjnymi *Konstytucji RP*;
- przedstawia warunki wprowadzania stanów nadzwyczajnych w Polsce;
- interpretuje przepisy prawne *Konstytucji RP*.
- porównuje zasady i procedury przeprowadzania wyborów do Sejmu RP, Senatu RP, Parlamentu Europejskiego i organów samorządu terytorialnego oraz na Prezydenta RP;
- odczytuje z dostępnych źródeł [schematy, teksty narracyjne] informacje dotyczące procedur demokratycznych w Polsce;
- wyjaśnia co to znaczy, że wynik referendum jest wiążący;
- przedstawia zasady organizacji referendum różnego typu w Polsce;
- wyjaśnia, jakie są zasady realizacji inicjatywy ludowej w Polsce.
- przygotowuje wystąpienie dotyczące sprawy, której poświęcone były obserwowane przez niego obrady Sejmu RP lub Senatu RP;
- przedstawia skład i główne zadania organów Sejmu RP i Senatu RP;
- omawia sytuacje, w których następuje wygaśnięcie mandatu poselskiego lub senatorskiego;
- porównuje immunitet materialny z immunitetem formalnym;
- odczytuje z dostępnych źródeł [schematy, teksty narracyjne, tabele i wykresy prezentujące wyniki badania opinii publicznej] informacje dotyczące polskiego parlamentu.
- charakteryzuje relacje między Prezydentem RP a Radą Ministrów, Sejmem RP i Senatem RP;
- charakteryzuje relacje pomiędzy Prezydentem RP a organami władzy sądowniczej;
- wykazuje, że w Polsce funkcjonują niektóre elementy systemu semiprezydenckiego;
- odczytuje z dostępnych źródeł [schematy, teksty narracyjne, tabele i wykresy prezentujące wyniki badań opinii publicznej] informacje dotyczące Prezydenta RP.
- porównuje zasady i mechanizmy regulujące wyłanianie rządu w Rzeczypospolitej Polskiej z analogicznymi procedurami obowiązującymi w Republice Federalnej Niemiec;
- charakteryzuje relacje między Radą Ministrów a Prezydentem RP, Sejmem RP i Senatem RP;
- wyjaśnia, na czym polega różnica między administracją zespoloną a administracją niezespoloną;
- omawia zasady organizacji służby cywilnej w Rzeczypospolitej Polskiej;
- wykazuje, że w Polsce występują elementy systemów parlamentarno-gabinetowego i kanclerskiego;
- odczytuje z dostępnych źródeł [schematy, teksty narracyjne, tabele i wykresy prezentujące wyniki badania opinii publicznej] informacje dotyczące Rady Ministrów RP i innych organów administracji publicznej.
- analizuje konstytucyjne gwarancje niezawisłości sędziowskiej;
- wymienia zasady powoływania ławników i charakteryzuje ich rolę w postępowaniu sądowym;
- odczytuje z dostępnych źródeł [schematy, teksty narracyjne] informacje dotyczące sądów i trybunałów w Rzeczypospolitej Polskiej;

- przedstawia procedurę postawienia danej osoby przed Trybunałem Stanu;
- omawia procedurę kontroli konstytucyjności źródeł prawa powszechnie obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej;
- charakteryzuje strukturę i przedstawia sposób powoływania Krajowej Rady Sądownictwa.
- charakteryzuje organizację Najwyższej Izby Kontroli;
- omawia warunki składania skargi do Rzecznika Praw Obywatelskich;
- odczytuje z dostępnych źródeł [schematy, teksty narracyjne, tabele i wykresy prezentujące wyniki badań opinii publicznej] informacje dotyczące organów kontroli państwowej i ochrony prawa.
- charakteryzuje strukturę i kompetencje poszczególnych organów samorządu terytorialnego [w gminie, powiecie i województwie];
- przedstawia uprawnienia nadzorcze premiera, wojewody i regionalnych izb obrachunkowych wobec organów samorządu terytorialnego;
- odczytuje z dostępnych źródeł [schematy, teksty narracyjne, tabele i wykresy prezentujące wyniki badania opinii publicznej] informacje dotyczące samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej.

Ocena bardzo dobra

Uczeń :

- charakteryzuje genezę uchwalenia obowiązującej *Konstytucji RP*;
- charakteryzuje cechy i strukturę polskiej ustawy zasadniczej;
- analizuje zasady ograniczania praw i wolności człowieka w okresie stanów nadzwyczajnych.
- interpretuje przepisy prawne z Konstytucji RP i Kodeksu wyborczego;
- porównuje zasady organizacji referendum różnego typu w Polsce.
- charakteryzuje relacje między legislatywą a egzekutywą w Polsce;
- interpretuje przepisy prawne z Konstytucji RP i innych źródeł normatywnych odnoszące się do Sejmu RP, Senatu RP i Zgromadzenia Narodowego;
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji dotyczącej np.
  - instytucji immunitetu poselskiego,
  - roli Senatu RP,
  - postulatów likwidacji lub reformy Senatu RP.
- buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji poświęconej np. kwestii ewentualnego wzmocnienia pozycji ustrojowej Prezydenta RP;
- wyjaśnia , czym jest delikt konstytucyjny;
- charakteryzuje źródła prawa wydawane przez Prezydenta RP;
- interpretuje przepisy prawne z Konstytucji RP i innych źródeł normatywnych odnoszące się do Prezydenta RP.
- interpretuje przepisy prawne z Konstytucji RP i innych źródeł normatywnych odnoszące się do Rady Ministrów i pozostałych organów administracji publicznej;
- porównuje ze sobą procedury powoływania Rady Ministrów RP [procedura I, II i III];
- charakteryzuje poszczególne działy administracji rządowej.
- formułuje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na tematy dotyczące zasad funkcjonowania systemu sądownictwa w Polsce i jego ewentualnej reformy;
- wyjaśnia, jakie jest znaczenie Trybunału Konstytucyjnego w polskim systemie prawnym, odwołując się do przykładów rozstrzygniętych przez niego spraw;
- interpretuje przepisy prawne z Konstytucji RP i innych źródeł normatywnych odnoszące się do sądów i trybunałów;
- omawia zasady powoływania członków Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Stanu, Naczelnego Sądu Administracyjnego.
- interpretuje przepisy prawne z *Konstytucji RP* i innych źródeł normatywnych odnoszące się do organów kontroli państwowej i ochrony prawa.

- interpretuje przepisy prawne z Konstytucji RP i innych źródeł normatywnych odnoszące się do samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej;
- porównuje organizację władzy w gminach różnego typu;
- przedstawia strukturę subwencji ogólnej.

Ocena celująca

Uczeń :

- organizuje na terenie szkoły kampanię społeczną propagującą znajomość zasad *Konstytucji RP*.
- organizuje na forum społeczności szkolnej kampanię społeczną mającą na celu np. zwiększenie poziomu partycypacji obywatelskiej wśród uczniów.
- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę dotyczącą np.:
  - instytucji immunitetu poselskiego,
  - roli Senatu RP,
  - postulatów likwidacji lub reformy Senatu RP,
 a także aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji.
- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę poświęconą np. kwestii ewentualnego wzmocnienia pozycji ustrojowej Prezydenta RP oraz aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji.
- gromadzi, analizuje, prezentuje informacje na temat pracy wybranych ministrów i ministerstw w Rzeczypospolitej Polskiej.
- gromadzi, analizuje i prezentuje informacje na temat struktury i zadań wybranego sądu powszechnego;
- organizuje na forum społeczności szkolnej debatę na tematy dotyczące zasad funkcjonowania systemu sądownictwa w Polsce i jego ewentualnej reformy, a także aktywnie uczestniczy w zainicjowanej dyskusji.
- gromadzi, analizuje i prezentuje informacje na temat np.:
  - zakresu wybranej kontroli przeprowadzonej przez NIK i jej wyników,
  - zadań i form aktywności Rzecznika Praw Obywatelskich.
- prezentuje strukturę budżetu swojej gminy [źródła dochodu, wydatki, sposób uchwalenia uchwały budżetowej, formy kontroli realizacji budżetu];
- organizuje wycieczkę edukacyjną do urzędu gminy, na której terenie znajduje się jego szkoła;
- przygotowuje przykładowy wniosek dotyczący budżetu partycypacyjnego swojej gminy.

